

Ratka

Hrádek

Vizuální
kronika
místa

poděkování

všem z Hrádku, za úžasnou ochotu
Hellichovce, za obrovskou vstřícnost
Jiřímu Kaprovi, bez nějž bych nic nedohledal
Martině Matuškové, za cenné zdroje
panu profesoru a paní docentce

a mým ženám, že to se mnou vydržely.

mezi

kraj

**Marie Gabriela
hraběnka Lažanská
z Bukové, rozená
Černínová z Chudenic
1691 – 1758**
[zdroj: manetin.cz]

Severní Plzeňsko, definované přibližně rozsahem někdejšího Kralovického okresu, je v historickém kontextu naší země oblastí spíše nenápadnou. Území je tu osídleno kontinuálně již od pravěku. Nerostné bohatství nestojí úplně za řeč, a díky kopcovitému podhorskému terénu a méně bonitní půdě je region výnosově spíše skromný. Pravděpodobně díky tomu nikdy nelákal špičky pozemkové šlechty, které spolu s vládcem země vlastně vytvářely českou politiku. Kraj byl tedy skoro vždy na okraji všeobecného zájmu a stál stranou dějinných událostí. Dodnes, když se průměrného Čecha žijícího 60 a více kilometrů daleko zeptáte na bývalá i současná regionální centra, Kralovice, Žlutice, Rabštejn, Manětín či Nečtiny, asi nejspíš pokrčí rameny. Tak to ale asi bylo vždycky. Dějinnou výjimku asi představuje mocné sídliště z laténské doby (Vladař u Žlutice), snad velikostně a mocensky srovnatelné s proslulým oppidem na

Závisti, ale protože je region stále ve stínu zájmu, i vědeckého, patřičný výzkum nikdy neproběhl a těžko říci, zda se vůbec chystá. V jiných krajích situace zachraňují významní rodáci. Zde si na první dobrou vzpomenu asi jen na Edvarda Beneše, rodáka z Kožlan u Kralovic, a žlutického Jana Hauberta, frontmana Visacího zámku, jehož moralizující popěvek o vedlejších společenských aspektech bramborové sklizně trvale vstoupil do národního popkulturního dědictví.

Charakter krajiny a její omezené zemědělské a těžební kapacity v dobách historických předznamenaly dlouhou řadu majetkových změn, kdy držba částí kraje neustále přecházela mezi menšími a chudšími šlechtickými rody, které zhusť tak významné, aby své zboží dokázaly dlouhodobě udržet, či dovést k významnějšímu stupni rozkvětu. Pokud se území dostalo do majetku rodu význam-

nějšího, obvykle netrvalo dlouho, a magnát se oblasti rychle zase rychle zbavil, nebo o ní byl majestátem připraven. Existence na periferii zájmu mocenských špiček tak trvala celou dobu až do vzniku republiky. Za zlaté období lze označit snad jen baroko, kdy v rámci celonárodního rozkvětu stavitelství a umění došlo i na Kralovicko. Zde postavil Jan Blažej Santini nejen svoji první kapli, zde vznikl stavební zázrak plaského konventu, poutní kostel v Mariánské Týnici a mnoho jiných sakrálních a hospodářských staveb tohoto architektonického génia ve službách plaských Cisterciáků. V polovině osmnáctého století relativně malý šlechtický rod Lažanských z Bukové pod svou vládou slučuje zboží rabštejnské a manětínské a region dosahuje svého největšího kulturního a hospodářského rozkvětu s Manětínem jako novým přirozeným centrem. Přestavba Manětína na lokální barokní metropoli je dodnes velmi ceněným kulturním pokladem. Lažanští, umístění vprostřed mezi

hospodářskými aktivitami plaského a tepelského kláštera se dokázali prosadit jako světský ekonomický prvek, a region se po dlouhých staletích konečně dostal mezi vyhledávané destinace nejen mocenských špiček, ale i stavitelů, sochařů či hudebníků. Ve třicátých letech 20. století rod ale vymírá po meči. Hraběnka Terezie Lažanská, která se provdala do starobylého rodu Seilern-Aspang je ve válečných letech jako česká příznivkyně zadržována v manětínském zámku. Její syn, dědic místního majetku, Jan Karel ale v souladu s rodovým rozhodnutím

**Jan Karel
von Seilern-Aspang**
[zdroj: Bukačová, Hus]

stran národní příslušnosti rukuje do Wehrmachtu, a je od roku 1944 nezvěstný. Proto majetek rodiny Seilern-Aspang po válce na základě prezidentských dekretů propadá státu. Není to ale jen proměna chudého kraje v barokně nazdobenou kulturní krajinu, proč dodnes na Lažanské vzpomínají. Na manětínsku se stále setkáváme s trochu bizarní připomínkou éry Lažanských v podobě přemnoženého japonského jelena Sika, který unikl z neudržované rozbořené hraběcí obory a začal (podobně jako například muflon, původně z průhonických chovů) si v okolních lesích žít svůj vlastní život...

Kulturně a historicky oblast leží v místě národnostního rozhraní mezi českým a německojazyčným územím. Místním specifikem bylo velké množství etniky a jazykově promíchaných sídel. Zatímco v severních a západních Čechách byla hranice velice přísná, jedna ves úplně česká a ta vedlejší 100% německá, zde bylo rozhraní mezi Čechy a německým tzv. Egerlandem (Sudety se de facto táhly jen po severní hranici republiky) více roztažené. Vztahy mezi etniky se také zdají být méně vyhrocené, jakkoli v meziválečném období a kolem mnichovské dohody si o toleranci a smířitelnosti národních pozic velké iluze dělat nesmíme. Etnické dělení si vybralo svou daň kolem Mnichova, kdy byl kraj rozdělen mezi

**emblém
3. americké
polní armády**

Protektorát a Říši, a dále se na konci druhé světové války region ocitl na další hranici: demarkační linii mezi americkou a Rudou armádou. Dohodnutá linie sice běžela na úrovni silnice Plzeň – Karlovy Vary, ale Kralovicko bylo osvobozeno silami 3. americké armády. Ta se ale vzápětí musela stáhnout na své pozice za jmenovanou silnici a předat území sovětským jednotkám, které po 11. květnu 1945 obsazovaly území zaručená Stalínovi Jaltskou konferencí. Ještě před příjezdem Sovětů se velká část místního německého obyvatelstva dala do pohybu, a v opodstatněných obavách před retribuční vítězů, jen s pár svršky a náruči osobních věcí odcházeli na německou stranu hranice. Národnostně motivované násilí po skončení války se v tomto kraji až na vzácné výjimky neobjevovalo.

mezi

kraj

**Realita a klíšé.
Manětínští Němci vybírají
příspěvky na Winterhilfe.
cca 1942**

[zdroj: Bukačová, Hus]

Po válce se bylo třeba vypořádat s problémem německé menšiny. Většina německy mluvícího obyvatelstva byla na základě prezidentských dekretů z roku 1945 odsunuta do Německa a Rakouska. Tak bylo ukončeno několik staletí soužití českého a německého národa v pohraničních oblastech naší republiky.

Vzájemný vztah Čechů s Němci je zhusta buď idealizován nebo naopak demonizován, pravdou ale asi bude že nikdy nebyl ideální nikdy nebyl ani rovnocenný. Málo emancipovaná, mladá česká společnost dokazovala Němcům, že je svébytný vlastník prostoru naší země, Němci jakožto historicky starší, ač kulturně vyzrálejší, tak také paternizující a leckdy až arogantní, si nechťeli od Čechů nechat vnucovat řád věcí. Lze prohlásit, že pokud jedna strana měla v danou dějinnou chvíli jakkoliv navrch, dala to straně druhé velmi, velmi pocítit. To platí pro Čechy i Němce. A toto není dobrý základ pro pozitivní vztahy, pro rovnocennost, loajalitu a vzájemný respekt.

Odsun německého obyvatelstva v letech 1945 až 1946 zakončil pro obyvatele Sudet nelehké období kdy po boji s českou stranou a následnému připojení k Říši v roce 1938, byli vnímáni jako rasově „méně hodnotní“ Němci a ještě byli nuceni nastoupit vojenskou službu v rámci německého válečného úsilí. Více než 200 000 našich bývalých občanů se z bojišť druhé světové války nevrátilo.

Odsun samotný byl pro Československo náročný. Bylo nutno organizovaně odsunout okolo dvou a půl milionu osob. Lze prohlásit, že toto se podařilo, a že státem organizovaný exodus Němců neprovázely excesy jako v některých oblastech po konci války (tzv. divoké odsuny a masakry německého obyvatelstva v polovině roku 1945). Populační propad ale naše země vyrovnala až v březnu 2019. Celé pohraničí bylo vyčistěné. Půdu neměl kdo obdělávat, v továrnách neměl kdo pracovat, a celá oblast Sudet skončily jako pustina. Kolonizační úsilí československé vlády, které přivádělo do pohraničních oblastí vel-

mi často morálně či lidsky problematické jedince bez vztahu k zemi či majetku, zahájilo problémy, s nimiž se naše společnost potýká ve vyloučených oblastech v podstatě dodnes. Kdysi kvetoucí města s mnoha desítkami tisíc obyvatel jsou dnes zdevastovaná, tichá městečka regionálního charakteru, s lhostejným, vykořeněným a chudým obyvatelstvem.

Pečlivá organizace odsunu německých obyvatel si ve vyhlášce stanovila jako základní jednotku pod odsun rodinu. To vysvětluje, proč na našem území často zůstaly osoby s problematickým vztahem k Čechům, a naopak, že občané německé národnosti s pozitivním vztahem Československému státu byly odsunuty. Šlo o posouzení postoje celé rodiny, či individuálních zásluh jednotlivců. Na základě pokynů nebylo povoleno rodinu jako celek rozdělovat na loajální část a takzvané nepřátele státu, Zkrátka celá rodina buď zůstala, nebo byla kompletně odsunuta na německé území.

vesnice

Hrádek / Ratka

obyvatel 21
katastr 235 ha
nadmořská výška 456 m
pošta/úřad Manětín
PSČ 331 62

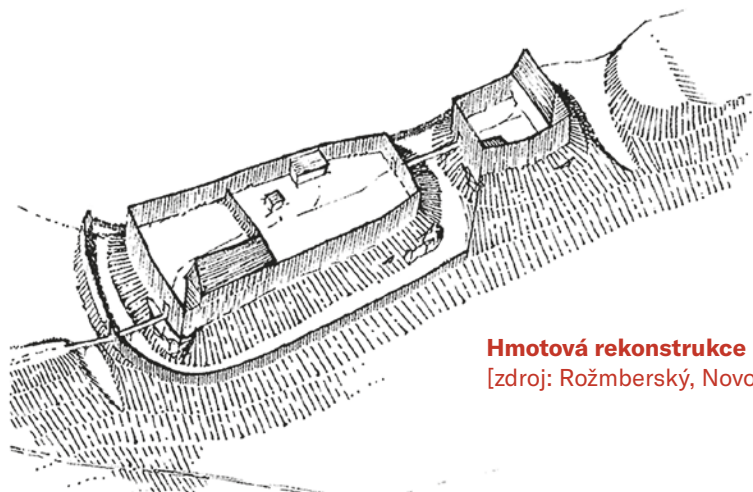

Hrádek, dříve Ratka Je vesnice v severní části okresu Plzeň-sever, část obce Manětín. Její katastrální území zaujímá 235 ha. Ves s nepravidelnou návsi leží na ostrožně nad pravým břehem Lučního potoka 3 km severovýchodně od Manětína a na západním okraji přírodního parku Horní Střela. Severně od Hrádku jsou na Lučním potoce Malý a Velký Pardouskův rybník, západně od nich je u silnice II/205 ještě Pišenský rybník. Nad potokem údajně stával malý dřevěný hrad, a doloženo je slovanské hradiště na ostrožně obtékané Lučním potokem, které je zapsáno jako archeologická památka (rej. č. 1415). V obci se dochovala kaplička na návsi, dva pomníky padlých z první světové války a dva litinové kříže na kamenných soklech severně obce a západně obce. (www.manetin.cz)

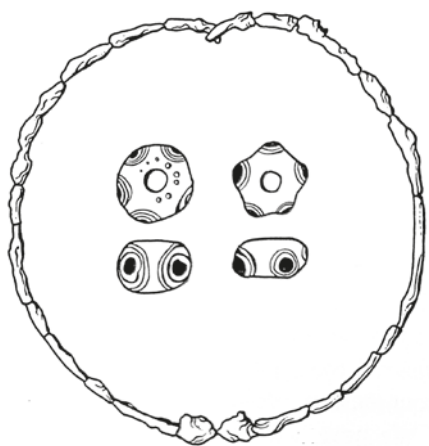
Místní komunikace, podobně jako v několika okolních vesnicích (Brdo, Vysočany) v obci končí. Místní potok má dle lokace a původu mluvčího více pojmenování: Hrádecký potok, Brdský nebo Luční. U nedalekého Frantova mlýna se vlévá do Manětínského potoka, který je pak po několika stovkách metrů přítokem řeky Střely. Místní vodovod je napájen z lokálního pramene, kanalizace v obci chybí. Větší část domů v obci slouží k rekreačnímu bydlení, k pobytu je trvale přihlášeno 21 osob. Poštovní směrova-

cí číslo je 331 62. Farní příslušnost byla po mnoho staletí do Rabštejna nad Střelou (Rabenstein ab Schnella) a roku 1784 byla ves přiřazena k Manětínu.

Ves je poprvé zmiňována v listině z roku 1337, kdy byla majetkem Oldřicha Pluha z Rabštejna. Jeho syn daroval Hrádek v roce 1351 rabštejnskému faráři. Vlastní osídlení sahá dlouho před raný středověk. V katastru obce bylo archeologickým výzkumem odhaleno pohřebiště s cca 200 hroby pocházejících doby laténské, tj ze 4. až 3. století před naším letopočtem. U cesty k nedaleké obci Brdo byla nalezena další pohřebiště, tentokrát o mnoho starší: z třináctého až desátého století před naším letopočtem, tedy z mladší doby bronzové. Obě nekropole měly pravděpodobnou souvislost s rozsáhlým keltským osídlením na stolové hoře Vladař u nedalekých Žlutic.

Hmotová rekonstrukce hradu Brdo
[zdroj: Rožmberský, Novobilský]

Náramek, skleněné korále a přesleny z hlíny.
Pozdně halštatská doba, naleziště Manětín-Hrádek
[zdroj: Pleiner, Rybová]

Kromě žárových pohřbů se na nalezišti podařilo najít i keramiku, fragmenty zbraní, šperků a v neposlední řadě unikátní antropomorfní bronzovou sponu s jantarovými aplikacemi. Na ostrožně u Lučního potoka je také doloženo raně slovanské hradiště.

Na stejné ostrožně byl mnohem později vystaven malý, pravděpodobně dřevěný hrádek, který ale zanikl ještě před první polovinou 14. století. Na hrádku je jako majitel zmiňován jakýsi Petr (na konci 12 století) a Jetřich (Dietrich) (první čtvrtina 14 století) z Brda, s erbem tří obrněných nohou. Stejný erb používali i tehdejší lenní pánové kraje, rod starších pánů z Rabštejna. Dá se tedy usuzovat, že majitel hrádku nad potokem byl s Rabštejnským rodem nějak spřízněn. Z dostupných dokumentů lze usuzovat, že obec Hrádek patřila již okolo první třetiny 14. století k rabštejnskému panství. Místní situace je trochu zvláštní: obec Brdo, vzdálená jen několik stovek metrů přes ostrožnu, patří k zboží manětínskému. Tento lokální paradox bude trvat až do poloviny 18. století. Rabštejnské zboží přecházelo majetkově mezi králem a mnoha rody, jejichž výčet naleznete dále v této práci. Jen jako připomínku by asi bylo dobré uvést, že nejslavnější Rabštejn, Petr, velký humanista, a na svou dobu špičkově vzdělaný kanc-

léř Českého království, pocházel z rodu, který měl Rabštejn toliko ve jméně, a nikdy ho nevlastnil. Historická bádání dospívají k názoru, že v malém Rabštejně byly hrady asi dva.

Manětín, nejbližší významnější sídlo, ač vzdálen pouhé tři kilometry od obce, která je předmětem práce, má jinou historii, než Hrádek, který je dnes jeho součástí. Manětín byl ve dvanáctém století králem darován jako zboží johanitskému rytířskému řádu, a díky tomu byl (naštěstí včetně okolí) vcelku ušetřen útrap husitských válek, protože husité se johanitským komendám z dobrých důvodů obvykle zešíroka vyhýbali. Podrobnější historie majetkové držby jak rabštejnského tak manětínského regionu je podrobněji popsána v prvních kapitolách této práce.

Historie pokračuje dál. Dalších několik staletí připomíná spíše vojínovo hlášení, že se během jeho služby nic zvláštního nestalo. Panstvo se měnilo, obec žila svým vlastním životem. Století střídá století. Zvláštní neměnnost zdejšího místa asi dobře ilustruje srovnání katastrální mapy z roku 1839 se současným stavem. Dispozice, počet domů - vše zůstává v podstatě stejné jako před 180 lety. Setrvalost rurálního života, kde je rytmus dáván střídáním ročních dob a s nimi

Za 180 let žádná velká změna.
tzv. Císařský otisk mapy katastrů, 1839
současná katastrální situace, 2022
[zdroj: ags.cuzk.cz/archiv/]

spojenými polními pracemi je důvodem, proč se tato odlehlá ves v kronikách příliš neobjevuje, a pokud ano, je jen zmíněna jako předmět prodeje či směny v rámci majetkové politiky šlechtických rodů.

Populace obce byla také relativně stabilní. Soupisy uvádějí 80 obyvatel v roce 1795, součty v roce 1837 dokonce 119 duší v 19 domovních číslech. Populační vrchol je zaznamenán roku 1877, kdy v obci pobývalo 140 obyvatel, všichni katolického vyznání. Do první světové války se stav velmi snížil na 88 (1917) a zalidněnost pomalu klesá do roku 1939 na 78 katolíků a jednoho protestanta. Při sčítání lidu v roce 1930 se k německé národnosti hlásilo 65 osob, k české 21. Zaměstnání obyvatel bylo standardní v rámci srovnatelných sídel. Zemědělství, drobná řemesla a práce v lese (hrabata

Hrádecké pomníky padlým z první světové války. Levý patří bratrům Antonu a Wenzelovi Jäcklovým z čísla 11, pravý bratrům Antonovi, Josefu a Aloisi Pleinerovým z čísla 12. Podobizny a skleněné desky se jmény se již nejméně od padesátých let nedochovaly, vytesané nápisy se čtou již jen s obtížemi.

Lažanští obci přidělili 114 hektarů lesů). O národnosti obyvatel nemá autor místní topografie Johann Sommer žádné pochybnosti “V Hrádku se mluví jen německy” (1837). Výrazné poněmčení rabštejnského panství začalo kolem poloviny 17. století za vlády vévodů z Meggau. Pro srovnání: obec Brdo, která s Hrádkem sousedí (panství manětinské), byla úplně česká. Do roku 1935 byla rodina Michlova jedinou českou enklávou v Hrádku. Ve zmiňovaném roce došlo k přistěhování dalších dvou rodin: Letových a Pirnerových. Potomci rodu Michlů a Pirnerů jsou v obci dodnes.

Událost, která zamíchá kartami, která vrhne malého chudého vesničana na daleké cesty, do víru dějin, které by nikdy jinak nepoznal... je bohužel asi jen válka. O válkách v minulých staletích mnoho záznamů nemáme, a vlastně o konkrétních dopadech víme až u první světové. Mohutná mobilizace bojeschopného obyvatelstva pro potřeby K. und K. armády se nevyhla ani Hrádku. Bohužel pro dvě místní rodiny ztratily své syny (Jäcklova rodina z č. p. 11 přišla o dva syny, Pleinerovi z č. p. 12 dokonce o tři). Pleinerovi z obce odcházejí a přenechávají malou kovárničku (sloužící hlavně pro obyvatele: hřeby, řetězy, kování k zemědělským nástrojům, podkování koní) rodině Josefa Kordy.

Hrob Antona Jäckla na manětinském hřbitově

V polovině třicátých let dochází k vyostření národních pozic nejen v celostátním měřítku ale i v měřítku malém, v malé zapadlé obci. České rodiny zakládají místní buňku Národní jednoty posumavské a která slouží k rozvoji českého kulturního života. Jednota dokonce postavila budovu české školy. V rámci spolkové činnosti pořádají společenské akce a divadelní představení na kterých dle dobových fotografií participují i někteří němečtí obyvatelé obce. Nešťastná národnostní politika československé vlády vůči maďarské a německé menšině přináší nevyhnutelnou radikalizaci německého živlu v rámci Sudetoněmecké strany. Někteří exponenti SdPv obci, mezi které třeba patřil i starosta Grögr, se vůči českým aktivitám vymezují a v součinnosti s majitelem hostince Wenzelem Rottem nakonec dosáhnou zákazu českých akcí Národní jednoty v místní hospodě. Situace se v celé zemi vystupňovala tak, že už ani jedna strana neměla kam uhnout. Češi byli strašně naštvaní, a umírněný, loajální Němec žil už asi jen v pražském podhradí.

Během roku 1938, v týdnech následujících po Mnichovské dohodě, bylo zřejmé, že Hrádek zůstane součástí Československa. Státní hranice měla probíhat na sever od vesnice. Místní Němci ale uspořádali lidové hlasování o připojení

obce k Říši. Vzhledem k početní převaze německého obyvatelstva bylo zřejmé, jak plebiscit dopadne. Ze strany Německa bylo žádosti obyvatel rychle vyhověno. Německá pohraniční stráž a česká finanční stráž začala s vyměřováním nové hranice, která nakonec probíhala na hranici katastru obcí Hrádek a Brdo, přetala bývalé hradiště, a pokračovala směrem pod Vysočany, kde byl německý etnický podíl ještě vyšší než zde (93:14). Narozdíl od stovek podobných případů českém pohraničí, nedošlo v Hrádku k vystěhování českých obyvatel. Českým rodinám bylo umožněno nadále užívat domovské právo v obci, jako Češi neměli říšskou brannou povinnost, a za jejich chování ručilo německé obyvatelstvo Hrádku. Jediným Čechem který v roce 1938 opustil obec, byl místní učitel Jan Mešejda, který se vrátil do své domovské Bechyně.

Zde je dobré udělat vsuvku. Zatímco staletí plynou a malá, zastrčená víska v pramenech zaslouženě nefiguruje, tak bylo obrovským překvapením, kolik dobových svědectví máme o připojení Hrádku k Německu. Fotografie, přetištěné z publikace Škoda lásky, původem z regionálního muzea v Mariánské Týnici, zachycují osudové okamžiky v životě vesnice: příjezd německého vojska, nadšené přemlouvání českých nápisů na hospodě... Svědectví písemná jsou najednou zde

těž. A ne leccaká. Manětinský kněz František Wonka ve svém deníku den po dni popsal na základě setkávání s místními ono vyrvání obce ze své farnosti. Subjektivně formulovaný text prozrazuje i velmi silné pouto k místním Čechům i Němcům bez rozdílu (sám Wonka pocházel ze smíšené rodiny), a přes v té době zjevnou atmosféru, nelze v deníku nalézt stopy po vyhrocené nacionalistické vášni jedněch či druhých. Sledujeme jen skupinu prostých vesničanů na křižovatce dějin, kterou přijímají stoicky, s občasným pokrčením ramen a povzdchnutím. Dokument je o to cennější, že historickému zvratu dává lidskou tvář, a konkrétní místo.

Život na hranici nebyl úplně lehký. Ve vsi byla nastálo ubytovaná hlídka německé pohraniční stráže, na silnici se u hraniční závozy permanentně hlídkovalo. Rodi-

	JMÉNO	Č. P.	NAROZEN	PADL	MÍSTO	
	Grenadier	JÄCKL Franz	14	5. 5. 1926	18. 7. 1944	Sturi, Rusko
	Gefreiter	KORDA Anton	12	11. 1. 1921	29. 1. 1942	Barsuki, Rusko
	Gefreiter	KORDA Josef	12	1. 2. 1923	1. 6. 1944	Kobuska Veche, Moldávie
		PIRNER Franz	5		nezvěstný	Srbsko
	Schütze	PLEINER Emil	20	2. 8. 1917	24. 4. 1942	Ramuševo, Rusko
	Gefreiter	SEIDL Hans J.	16	18. 4. 1923	16. 2. 1944	Opole, Polsko

Padlí za druhé světové války
[zdroj: denkmalprojekt.org]

ny, které měly příbuzné na druhé straně se směli se svými blízkými setkávat, ale museli dodržovat úřední postupy, v předstihu nahlašovat přechod hranice a podobně. Na ideovou a i jinou čistotu navíc dohlíželi německou správou jmenovaní místní strážci pořádku, tzv. ordneři. Věrní členové nacistických stran či spolků asi nebyli nejpříjemnějšími sousedy a partnery, a dle místních záznamů znepríjemňovali život i ve vesnici dislokovaným ozbrojeným složkám. Podle místních se nedostatek kvalitnějšího piva v obcích na německé straně prý celou válku řešil pašováním českého, mimo jiné i přes prostor bývalého hradíště.

Obyvatelé německé národnosti brzy pocítili stinné stránky života v Německu. Kromě obvyklých omezení válečného hospodářství, potravinových přidělů, teď ještě museli posílat do války své vlastní děti. Od roku 1942 začaly do domků v Hrádku chodit oznámení o úmrtí na frontě. Chalupník Korda z č. p. 12 například na východní frontě ztratil oba syny. Bylo jim jednadvacet. Celkem se do Hrádku nevrátilo šest mladých mužů. Drakonické předpisy o zacházení s potravinami dostaly do koncentračního tábora i českého chalupníka Josefa Pirnera, někdejšího předsedu Národní jednoty

pošumavské a nadšeného ochotnického herce. Z tábora se již nevrátil.

Díky přervání pout s manětínskou farou svědectví z první ruky nám pozbytek války už chybějí. Konec války na Kralovic-ku byl jeden obrovský zmatek. Do náletů a hloubkových útoků na železniční cíle krajem proudily tisíce uprchlíků z východních směrů, a hledaly spásu před Sověty v americké zóně. Kraj zažil i několik transportů z koncentračních táborů, které projížděly krajem směrem na západ, na železničních zastávkách osádka vyhazovala mrtvá těla. Místní zděsil pohled na několik pochodů smrti, kraj, který byl celou dobu v zázemí najednou pocítil skoro naplno svou dávku válečných hrůz a náckovských zvěrstev. Konec války byl už blízko. Incidentů začalo přibývat, když čeští mladíci začali s rabováním Němci opuštěných stavení. Nehezké konflikty s ozbrojenou mocí byly skoro va denním pořádku. Na začátku května 1945 vojáci jednotek SS z Rabštejna popravili dva mladíky za nevyjasněný čin, a český dav ubil mlynáře ze stavení mezi Manětínem a Nečtinami. Tímto to naštěstí skončilo, a 7. 5. 1945 vjíždějí americké jednotky do Manětína. Osvobození se obešlo bez obětí. Americké síly vzápětí dostaly rozkaz se stáhnout na dermar-

kační linii tvořenou silnicí Plzeň–Karlovy Vary a přenechat osvobozený kraj Rudé armádě. Zkazky o chování Sovětů k okupovaným poraženým byly příliš konkrétní, detailní a živé, než aby je místní Němci mohli jen tak přejít. Exodus lokálních Němců začal nabírat na síle jak se blížil 11. květen a s ním příjezd východních vítězů. Řada rodin takto opustila i Hrádek.

Po převzetí moci československými úřady došlo k prvním retribučním. V červenci je zatčen německý starosta Wenzel Grögr (byl ve funkci od roku 1934) a po přibližně roce věznění na Borech je odsouzen k 23 měsícům nucených prací.

Organizované vyhnání německého obyvatelstva v letech 1945 až 1946 Hrádek takřka úplně vyliidnilo. Uprázdňené domy

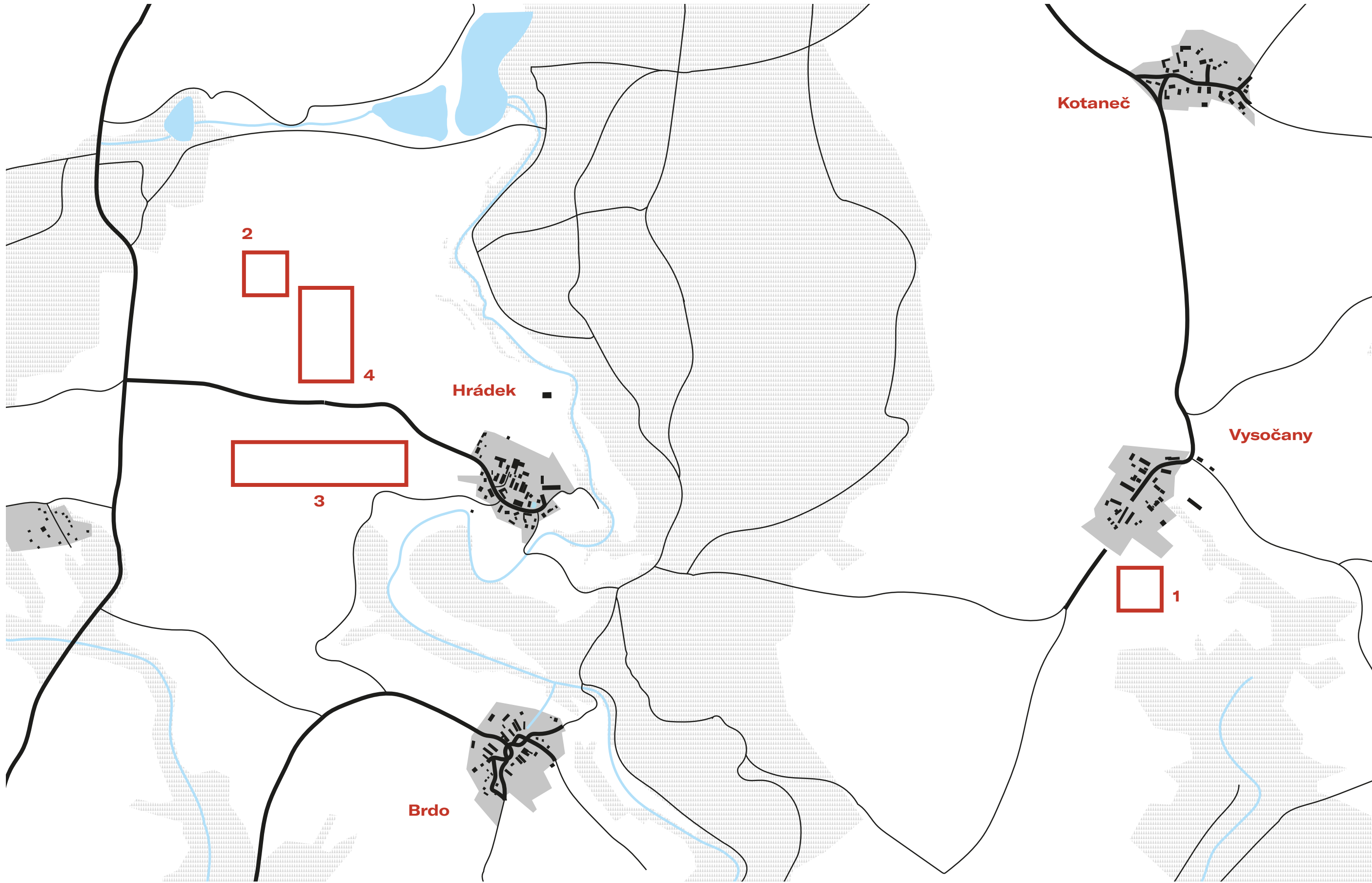
byly zčásti zabrané místními českými rodinami, a zbytek budov byl postupně dosídlen. Hrádek naštěstí nepoznal zlatokopecské období plundrování pohraničních obcí kořistnickými problematickými individuy. Dosídlení se uskutečnilo za pomoci rodin z blízkých vesnic, které měly k Hrádku vztah. K zemi šla jediná chalupa, čp. 5, jejíž majitel se nevrátil z bojů v Srbsku. Dle svědectví místních byla v dezolátním stavu již před válkou.

V růběhu poválečných let došlo k úplné přestavbě a modernizaci většiny původních stavení, v původním stavu se jich dochovalo jen několik (především č. p. 2, 11, 12 a 22). Došlo také k nové výstavbě či přestavbě hospodářských stavení, především pro účly rekreace. V současnosti je trvale obýváno sedm stavení,

ostatní jsou víkendová sídla či slouží potřebám obce (požární zbrojnice a kulturní dům – shodou okolností oba pozemky patřily původně nejaktivnějším členům SdP). Jak čas plyne, ustaly i návštěvy odsunutých sousedů. Je to již více než pětasedmdesát let.

poklad

poklad

1 a 2 samé zlaťáky

Na přelomu tisíciletí píše Františku Pešíkovi pracovník Západočeského muzea:

Ve Vaší sběrné oblasti se našly dva nálezy mincí:
1) Vysočany. Roku 1930 při orbě na poli se našel zlatý solidus východořímského císaře Arkadia (353–403 n.l.). Mince pochází z Milánské (Mediolanum) mincovny, je typu Sabatier 13, tj. na líci poprsí císaře v čelence, na rubu stojící bojovník ve zbroji. Mince je uložena u nás, má inventární číslo N 1227, průměr 21 mm a hmotnost 4,42 g. Je ve velmi dobrém stavu.
2) Hrádek u Vysočan (někdy též u Manětína) někdy před rokem 1927, jindy podle jiných údajů před 1900 (přesně datum neznáme) na poli (v nádobě – to rovněž přesně nevíme) nález asi 439 ks bavorských feníkových denárů

3 před 3300 lety

Kronikář Pešík v roce 2005 píše: Pohřebiště je na katastru obce Brdo a rozkládá se na poli blíže polní cesty Brdo–Hrádek, vroubíci strž nad Lučným potokem; je na trati „Na přesličkách“ a jeho západní část se blíží k trati „Na hrobích“, která je při silnici Manětín–Stvolny a na níž bylo 1964 zjištěno časně středověké sídliště. Na pohřebiště upozornil traktorista Josef Jicha, který v roce 1964 zachytil hlubokou orbou první hrob. Teprve v roce 1976 provedl Archeologický ústav ČSAV první zjišťovací výzkum, po jehož úspěšném průběhu byl již v následujícím roce zahájen systematický výzkum pohřebiště, který dosud probíhá.

V prvních letech byl výzkum soustředěn na nejbližší okolí prvního nálezu. Po

Žít v blízkosti zaniklého hradu podněcovalo fantazii celých generací obyvatel. Podle pohádek i pověstí má každý hrad, bývalý či současný, nějaký ten svůj poklad. Vždycky jednou za čas fantazie zvítězily, a chasníci vyrazili s lopatami a krumpáči na ostrožnou nad potokem, a navzdory obtížné poloze, těžkému skalnatému terénu, se marně snažili nalézt poklad, který tam přeci někde musí být. A také byl. Jenže skutečné poklady se nakonec našly na místech jež vesničané znali vlastně nejlépe. Na obdělávaných polích v bezprostřední blízkosti Hrádku.

(tzv. polobrakteátů) z 13. století. Část (přesněji asi 105 ks) se dostala do ZČM a zbytek do soukromého držení. Bohužel to co se dostalo k nám, bylo v minulosti rozřazeno do běžné sbírky a mince nebyly ponechány pohromadě, jak se to dnes dělá s nálezovým celkem. Takže dneska nemůžeme přesně zjistit ani počet kusů, ani vlastně o které mince a typy se jedná. Podobných mincí z té doby a z Německa totiž máme u nás v ZČM tisíce. Pravděpodobně (ale neručím za to) by se mohlo jednat o mince např. N 37 153_9 a N 9324, snad i o mince J 199 až 211. Tyto mince nesou na líci krácejícího lva s ozdobou z křížků a hvězdic kolem, na rubu je nezřetelná spirála a jsou nejpravděpodoběji ražbou Norimberka (ne městská, ale státní, tj. říšská mincovna) za vlády císaře Fridricha II.(1215–1250). Jinak se z nejbližšího okolí Brda, Manětí-

Arkadiův Solidus
[citace, zdroj: internet]

na, Vysočan a okolních vsí podivu žádné další nálezy mincí nenalezly. Věřím, že i tak Vám budou moje informace aspoň trochu nápomocny ve Vaší jistě záslužné práci.

Se srdečným pozdravem Dr. Miroslav Hus, vedoucí historik-numismatik ZČM v Plzni [citace, zdroj: Pešík]

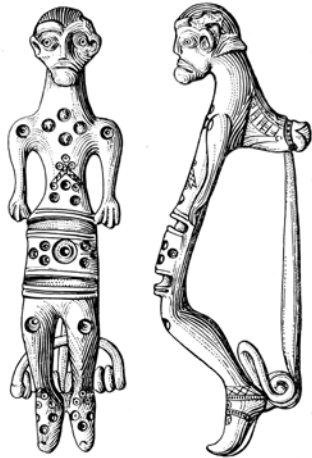
zemí. Převaha hrobů pochází ze západní skupiny, kde jsou hroby nerovnoměrně rozloženy v poměrně větších vzdálenostech a tvoří nepravidelné shluky. Do dnešního dne bylo nalezeno celkem 68 hrobů. Nejtypičtější formou hrobu jsou hroby popelnicové. Popelnici tvoří nejčastěji dvojkónická nádoba (okřín) nebo velká amforovitá zásobnice, a vzácněji menší amfora která je uložena do kruhové, často velmi těsné, jámy a je obložena mnohdy i krytá břidlicovou deskou. Ve vysokém počtu hrobů byly bronzové jehlice nebo jejich přepálené zlomky, vzácněji byly jiné drobné bronzové ozdoby, a pouze v jediném hrobě byla celá bronzová výbava ženy, kterou tvořil nákrčník, dvě jehlice, drátěné ozdoby a kovové nákončí opasku. Mnohé z hrobů měly

vnější označení, které tvořil kůl, po němž se našla na okraji hrobové jámy kůlová jamka. Vzácnější jsou jámové hroby, v nichž byly spálené kosti uloženy prostě do jamky, a k nim byly přidány keramické milodary nebo jen zlomky nádob. Mnohotvárnost v soudobých pohřebních zvyklostech je patrná z přítomnosti jednoho kostrového hrobu, který vroubily při delších stranách velké slepencové kameny, a který byl vybaven miskou a fotkou. Blíže keramických milodarů byla šikmo položená bronzová jehlice, která zřejmě původně spínala na prsou zemřelého jeho šat. Kostra byla sice strávená místní kyselou půdou, ale byla bezpečně prokázána fosfátovou analýzou, která dokonce stanovila původní polohu těla. Dalším mimořádným hrobem je pohřeb uložený v pravidelné obdélníkové schránce složené z břidlicových desek, které tvořily rovněž její horní kryt. Na deskách spočíval ještě jeden velký křemencových blok. Při severní straně jsou v nedovřeném schránce patrné dvě nádoby. Výzkumem byly zjištěny i rozsáhlejší plochy s popelovitou vrstvou, i více ohništi, které je možno považovat za pozůstatky pohřební hranice, i různé jámy s propálenou zemí, které zřejmě souvisejí s pohřebními zvyklostmi. V několika případech byla spálená země kolem vlastního pohřbu. Pohřebiště náleží do mladší doby bronzové, takzvaného období popelnicových polí, které je na území středních a severozápadních Čech reprezentováno kulturou knovízskou, a v Čechách západních kulturou milovečskou, která se od předchozí liší především tím, že nad pohřby byly budovány mohyly. S geografického hlediska stojí Manětínsko na hranicích obou zmíněných kulturních složek, a bylo dosud na základě nečetných nálezů z mladší doby bronzové (například Pláně či Chyšě) považováno za periferní oblast. Pohřebiště v Brně je výrazným dokladem soudobé kolonizace kraje, kterou potvrzuje i sídliště blíže Hrádku, prozkoumané v roce 1964 expoziturou Archeologického ústavu v Plzni. Na základě keramického materiálu, který je dosud jen zčásti zpracován, je zřejmé, že pohřebiště v Brně bylo delší dobu v užívání. Na základě některých výrazných archaických tvarů je možno klást jeho počátek již do časného stupně popelnicových polí, cca 13. století př.n.l., zatímco na základě jiných, zřetelně vyspělejších, je možno předpokládat jeho trvání do 10. možná i 9. století př.n.l. Výrazná absence pozdě bronzových hrobů z 8. století nedovoluje předpokládat zatím přímou kontinuitu v osídlení, a tedy i souvislost s pohřebištěm v Hrádku, zkoumaném Dr. Evou Soudskou, CSc., kde je počátek datován nejstaršími halštatskými hroby až do 7. století př.n.l. [citace, zdroj: Pešík]

4 Na Hrobích

Situace hrobu č. 196
[citace, zdroj: Waldhauser]

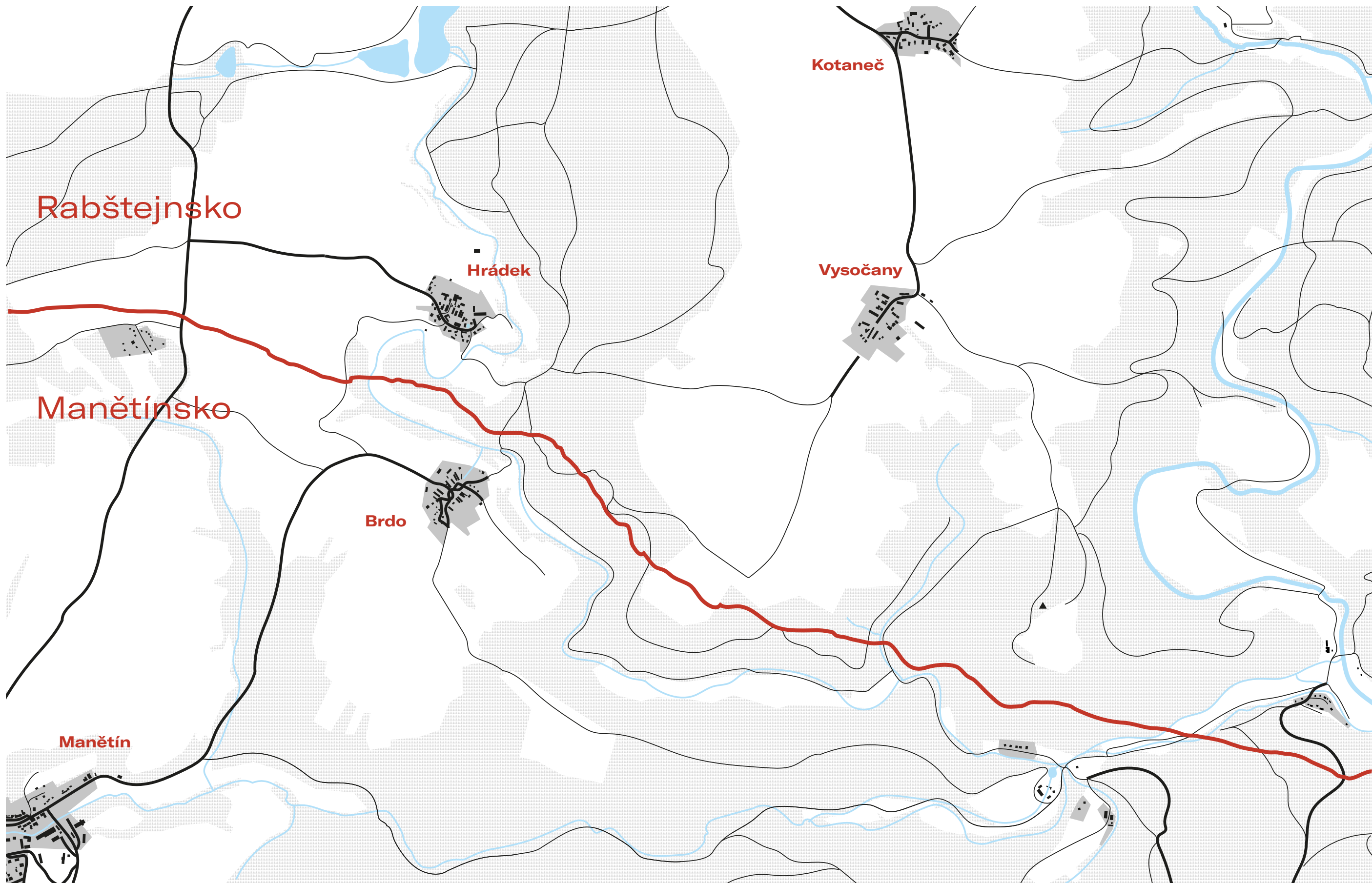

Antropomorfní spona.
[zdroj: Pleiner, Rybová]

Na poli Na Hrobích (též Na Pěti záhonech, severně od spojovací cesty ze silnice z Manětína do Stvolny) bylo roku 1964 objeveno a v následujících letech prokopáváno pohřebiště. Na mírně vyvýšené plošině, jejíž skalnatý podklad je kryt jílovitou půdou, bylo objeveno 188 žárových hrobů. Některé z nich byly původně asi mladohalštatskými mohylami, jejichž násyp už dávno zničily generace zemědělců. V jedné z mohyl (číslo 196) byl s dvoukolovým vozem s menším nežli obvyklým rozchodem kol, skromným strojem a malými železnými falérami uložen popel snad malého chlapce se symbolickou železnou sponou, která byla zdobena zlatem a jantarem. Později než hroby tohoto typu se zde vyskytly prostě žárové pohřby v popelnici kryté mísou a uložené v malé jamce, které bývají provázeny např. železným hrotem kopím nebo bronzovými náramky. Kromě nich jsou tu však i žárové pohřby vsypané pouze do jamky v zemi (bez popelnice). Charakter i obsah těchto plochých žárových hrobů odpovídá pohřebním zvykům 6. až počátku 4. století. Konečně byly odkryty i velké hroby v obdélníkových jámách hlubokých 40–150 cm, často zcela vyplněné kamenným krytem. Bývají orientovány severojižním směrem a jsou uspořádány do řad. Na rozdíl od ostatních hrobů v nich na dně obvykle nebyly zjištěny pozůstatky žárového pohřbu. Šlo zřejmě o pohřby kostrové, jejichž zbytky strávila puda; jen v jednom hrobě se zachoval otisk lebky a některých kostí v hlíně. Příkladem těchto velkých hrobek může být hrob číslo 74, zkoumaný v roce 1967. Pod obdélníkovým krytem z velkých kamenů na ploše asi 2 × 3 m, protáhlé od severu k jihu, byla jáma o rozměrech 2,5 × 1,5 × 0,7 m s množstvím dřevěných uhlíků ve výplni. Zbytky dřeva svědčily nejspíše o původním obložení hrobové komory (či jen jejího dna). Na zbytku dřevěné desky byly drobné bronzové terčiky s plastickou výzdobou. Při západní stěně jámy stála lahovitá nádoba a mísa - typické tvary tehdejší keramiky. Při východní stěně byl pak nalezen nejkrásnější kus hrobové výbavy na celém pohřebišti, unikátní „maskovitá“ spona časně laténského uměleckého stylu v podobě mužské postavy, zdobená důlky vykládanými původně snad jantarem. Takové nálezy datují kostrové hroby do konce 5. století. Kromě hrobu odkryl výzkum nejméně 50 m dlouhou řadu kamenů se zbytky zuhelnatělého dřeva - snad zbytky dávné hřbitovní zdi. [citace, zdroj: Waldhauser]

vrchnost

vrchnost

1169

Johanité

Obec Hrádek, jakkoli je vnímána jako blízký appendix Manětína, nebyla součástí Manětínského panství. Až v roce 1748, po akvizici Rabštejska rodem Lažan- ských z Bukové byly obě zboží sloučené pod jedním majitelem. Brdo, vzdálené sotva půl kilo- metru bylo součástí Manětínska skoro odjakživa...

Hranice mezi Rabštejským a Ma- nětínským majetkem se stala do značné míry i budoucí hranicí jazykovou. Hranice vyměřená mezi Říší a protektorátem (z roku 1938) dělení panství z velké části kopíruje.

Řád, který vznikl v 11. století na území křesťanského Jeruzalémského království ve Svaté zemi jako Řád rytířů špitálu svatého Jana v Jeruzalémě (latinsky Ordo Fratrum Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani) neboli Řád johanitů či hospitalitů (Fraternitas Hospitalaria). Byl jedním z největších a nejmocnějších křesťanských rytířských řádů středověku. Historie zdejšího panství začíná roku 1169, kdy král Vladislav II. postoupil Manětín křižovníkům sv. Jana. Ti zde kolem r. 1187 zřídili komendu a r. 1235 si vymohli na panovníkovi pro Manětín právo soudu a hradeb. U hradeb si johanité postavili tvrz s klášterem. Z této staré tvrze se zachovaly základy věže v západní části dnešního zámku.

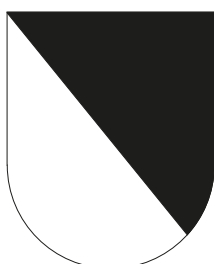
1420

Švamberkové

V roce 1420 zdejší panství zastavil Zikmund Lucemburský Bohuslavovi ze Švamberka. Když Bohuslav r. 1422 přešel k husitům, dostal manětínské panství jako zástavu Bohuslavův bratr, Hynek Krušina ze Švamberka. Panství spravovali purkrabí, kteří sídlili na tvrzi. Roku 1455 zdědil Manětín Krušinův syn Bohuslav. Protože Manětín právně stále patřil johanitům, roku 1483 jej od nich Bohuslav ze Švamberka koupil do dědičného držení. K Manětínu tehdy patřily vsi Vladměřice, Doubravice, Štichovice, Křečov, Osojno, Pláně, Hodovíz, Hvozď, Lité, Radějovice, Chlum, Luková, Domašín, Křelovice, Líchov, Blažim, Krsy, Polínka, Kejšovice, Ostrov, Trhomné, Umiř, Chudeč, Dolní Jamné, Újezd, Pšov a Brdo.

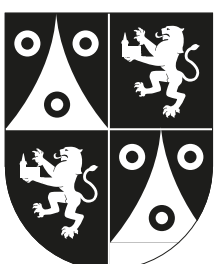
1544

Krajířové z Kajku

V naší historii významější rod Krajířů je původem z Kraňska (dn. Slovinsko), kde stály jejich rodové hrady. Příslušníci rodu obdrželi ve 14. století Grafenstein v Korutanech a drželi další statky v Kraň- sku (např. Bled). Konrád Krajíř přišel do Čech jako dvořan krále Václava IV. a 1381 získal hrad Landštejn a Novou Bystřici. Další příslušníci rodu sloužili jako zemští hejtmané v Čechách a Korutanech. Jindřich ze Švamberka prodal roku 1544 Manětín Volfovi mladšímu Krajířovi z Kajku. Ten se ale zúčastnil povstání proti Ferdinandovi I. r. 1547 a proto císaři musel postoupit své panství Švamberk a Manětín, k němuž tehdy však náleželo již jen 8 vsí.

1428

Šlikové z Holíče

1548 postoupil Ferdinand I. panství Ma- nětín a Štemberk za 16000 kop míšen- ských grošů Jeronýmu Šlikovi z Holíče a na Rabštejně.

[zdroj: wikipedia.org]

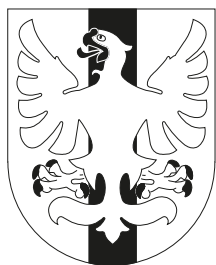
1560

Hrobčičtí
z Hrobče

Rod Hrobčických byl na naše poměry mladý, první zmínky pocházejí z 16. století, a nepříliš úspěšný. Jeroným z Hrobčic dostal erb i majestát od krále Ludvíka Jagellonského. Jeho potomci koupili Holešovice, Slatinu a Pětipisy na Žatecku. Jan Mikeš z Hrobčic roku 1550 koupil Budenice, které mu po stavovském povstání zabavili, proto tato větev poté vlastnila jen Chrutenice a Mlýnec[nepřesný odkaz]. Synové Františka Albrechta museli vstoupit do armády, jinak by neměli z čeho žít. Jáchym Šlik prodal r. 1560 Manětín a 4 vsi Jeronýmovi Hrobčickému za 5250 kop míšenských grošů. Jeroným panství značně rozšířil a na místě staré tvrze dal postavit renesanční zámek, z něhož se dosud zachoval renesanční portál. V roce 1603 zemřel a z jeho 4 synů zdědil Manětín Jan Vilém, který však panství zadlužil.

1617

Roupovští
z Roupova

Jan Vilém Hrobčický byl v r. 1617 nucen prodat Manětínsko Kryštofu Karlovi z Roupova za 70 000 kop míšenských grošů. V českém stavovském povstání z let 1617–1620 stál ale Kryštof Roupovský na straně stavů. Z obavy, aby nebyl potrestán, postoupil panství svému synovci Janu z Roupova, ale i jemu bylo jmění konfiskováno. Ferdinandovi se nelze divit. Jeho významný příbuzný, Václav Vilém z Roupova byl politicky a nábožensky velmi aktivní. Roku 1618 byl vedle Thurna stal jednou z vůdčích sil stavovského povstání. Po bitvě na Bílé hoře emigroval, 16. dubna 1621 jej odsoudili ke ztrátě cti, trestu smrti a konfiskaci majetku. Byl uvržen do klatby a jeho jméno viselo na šibenici.

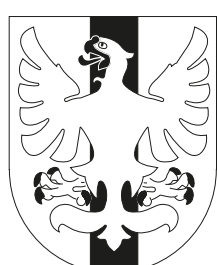
1622

Mitrovští
z Nemyšle

Zonfiskované panství bylo za 31 520 kop míšenských grošů prodáno r. 1622 Esteře Lažanské z Bukové, manželce Jiřího Mitrovského z Nemyšle. Ten byl jako horlivý katolík ustanoven komisařem při reformační komisi a velice horlivě obracel své poddané ke katolictví. Jeho postup vyvolal odpor, měšťané se po odvolání svého faráře a dosazení jezuity J. Nerovia r. 1625 vzbouřili a oblehli zámek. Teprve narychlo přivolané vojsko z Plzně Mitrovského osvobodilo.

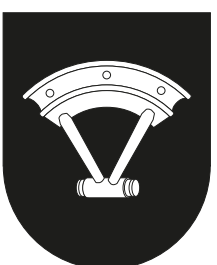
1631

Roupovští
z Roupova

Za třicetileté války prožíval Manětín bouřlivé období. Bývalý majitel Jan Roupovský odešel pro víru z Čech, ale r. 1631 se vrátil se Sasy, bouřil manětínské poddané a ujímal se znovu správy svého statku.

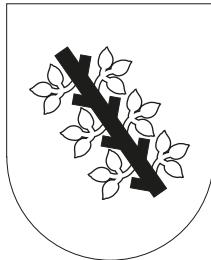
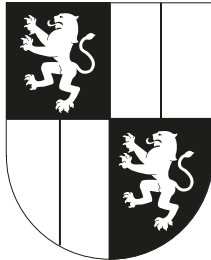
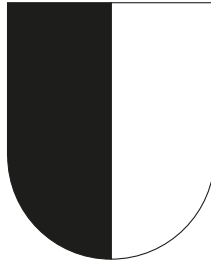

1632

Lažanští
z Bukové

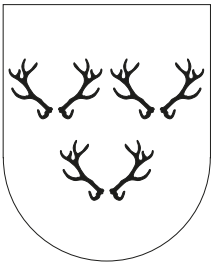
Po vypuzení Sasů r. 1632 bylo panství opět vráceno Esteře Mitrovské. Ta odkázala r. 1639 manětínské panství svému bratru Ferdinandovi Rudolfovi Lažanskému z Bukové. Lažanští z Bukové byli starobylý vladýcký rod. Za českého stavovského postání zůstal Ferdinand Rudolf věrný Ferdinandovi II. Po jeho smrti zdědil Manětín jeho syn Karel Maxmilián. Majetkem Lažanských zůstal Manětín až do roku 1945. V roce 1712 vypukl v Manětíně požár, který zničil zámek, kostel, školu a polovinu města. Hned po požáru dal Václav Josef Lažanský podle plánů J. B. Santiniho zámek zcela přestavět. Václav Josef Lažanský zemřel r. 1715 a statek spravovala jeho manželka Marie Gabriela Černínová z Chudenic. Za Václava Josefa a jeho manželky a jejich syna Maxmiliána Václava byl Manětín opravdovým střediskem umělců. Pracoval pro ně malíř P. Brandl i jeho vrstevník F. K. Bentum, dále J. F. Händl, sochaři Š. Borovec

a J. J. Herscher, architekti J. B. Santini, J. J. Hess z Tyrol a ke konci 17. století stavěl pro Lažanské v Manětíně i architekt G. B. Mathey (kostel sv. Barbory). Také hudební život tu byl na výši. V první polovině 18. století působil v Manětíně jako kantor a varhaník J. J. Brixl.

1269	1320	1397	1428	
				
„starší“ Rabštejnové	Pluhové z Rabštejna	„mladší“ Rabštejnové	Beneš z Hořovic	Caltové z Kamenné hory
<p>Tzv. starší Rabštejnové byli potomky Milhosta, který na konci 12. století založil v Mašově cisterciácký klášter, přeložený brzy poté do Oseku. Dokládá to i jejich erb, v němž byly – stejně jako v případě jiných Milhosticů vyobrazeny tři stříbrné zbrojné nohy. První zmínku o Rabštejně nacházíme v darovací listině Přemysla Otakara II. cisterciáckému klášteru v Plasích z 18. března 1269, v níž je mezi svědky uveden i Jindřich z Rabštejna (Heynricus de Rabenstein). Stejný erb používal i Jetřich z Brda, vlastník hrádku Brdo. Byl tedy pravděpodobně se staršími Rabštejny spřízněn.</p>	<p>Oldřich Pluh působil ve službách krále Jana Lucemburského, od roku 1319 byl královským podkomořím a posléze zastával i další významné úřady. Rabštejnské panství koupil od Liděře z Rabštejna (Ludherus de Rabenstein) a ve 30. letech 14. století zde vybudoval – patrně v místech staršího hrádku – velký hrad. Poté, co i mladší z Oldřichů v 50. letech zemřel, připadl Rabštejn jeho čtyřem synům. Ti se však z neznámých důvodů postavili proti králi Karlovi IV. Rabštejnští bratři byli sice císařem vzati na milost, ale museli mu za tři tisíce kop grošů pražských postoupit hrad Rabštejn i všechny své statky v Čechách a zřici se veškerých práv na tyto statky. Rabštejnské zboží se stává na čas majetkem královským.</p>	<p>Jindřich z Rabštejna bývá pokládán za zakladatele hradu Sychrova – rodového sídla mladších Rabštejnů, ležícího v bezprostřední blízkosti hradu a městečka Rabštejna, podle něž se příslušníci tohoto rodu psali, ale který nikdy nevlastnili. Kariéra Prokopa z Rabštejna, o němž se nám dochovalo nejvíce zpráv, byla závažná. Zahájil ji jako písař v říšské kanceláři ještě za vlády Zikmunda Lucemburského, zůstal zde i za panování jeho nástupců a ve službách Fridricha III. Habsburského se posléze zařadil mezi nejvýznamnější středoevropské diplomaty. Jeho nejbližšími přáteli byl i slavný humanista a diplomat Enea Silvio Piccolomini, který v roce 1458 usedl na svatopetrský stolec jako Pius II.</p>	<p>Beneš řečený Čert se narodil někdy za vlády Karla IV. Na počátku 90. let 14. století se dokonce vydal na cestu do Palestiny k Božímu hrobu v Jeruzalémě. Roku 1397 postoupil Václav IV. Rabštejn Benešovi Čertovi z Hořovic jako zástavu za 1600 kop pražských grošů. V roce 1419 se Rabštejna na čas zmocnil Jindřich Plavenský, pán na Kynžvartě, Bečově a Bochově. Kdy Rabštejn ztratil, není známo. Hrad pak získali Čertův syn Kalhot, společně se svým strýcem Bohuňkem</p>	<p>V roce 1428 se jako držitelé Rabštejna uvádějí bratři Bušek a Jan Calta z Kamenné Hory. Rytíř Bušek z Kamenné Hory, zemřel již v roce 1433. Rabštejnské panství, které Jan po otci zdědil, proto spravoval Burian I. z Gutštejna. V době okolo roku 1450 patřil Jan Calta mezi významné podporovatele pozdějšího krále Jiřího z Poděbrad a je uváděn jako jeho švagr. Je tedy možné, že se oženil s jeho blíže neznámou sestrou. Z dětí jsou známy tři dcery, z nichž dvě se provdaly za příslušníky pánů z Kunštátu a pánů ze Švamberka. Třetí dcera, Bonuše (též uváděná jako Anna), si vzala slavného kronikáře Beneše z Veitmile.</p>

Tyto tři rody používaly predikát z Rabštejna, i když ho již dlouho, či (jako v případě „mladších“) nikdy nevlastnily. Rody spolu neměly žádné příbuzenské vztahy.

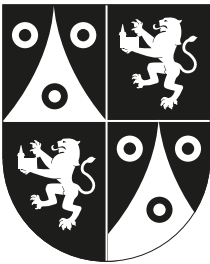
1464

**Burian
z Gutštejna**

Majetku se po smrti Jana Calty proti-právně zmocnil poručník jeho nezletilých dcer Burian II. z Gutštejna. Spor o správu Rabštejna byl také jednou z příčin, proč se Burian stal nepřítelem krále Jiřího z Poděbrad. Vlastnil jedenáct panství a pro svůj majetek byl přezdíván Burian Bohatý. Po Burianově smrti roku 1494 Rabštejn ještě vlastnili jeho potomci. Syn Kryštof byl ovšem pro své spory se Šliky a jiné výtržnosti předvolán k zemskému soudu. Tam se nedostavil, a proto byl odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a majetku. Nakonec omilostněný velmož ale za trest musel králi vydat statky Točník, Žebrák, Příbram a Rabštejn. Z tohoto období je v historii rovněž známý jeden z prvních českých humanistů Jan z Rabštejna (z rodu „mladších“).

1518 / 1574

**Šlikové
z Holíče a Pasounu**

Ludvík Jagellonský, po devítileté držbě Rabštejn roku 1518 zastavil Šlikům. Sídlił zde Lorenc Šlik, který sešlý hrad opravil a po požáru v roce 1532 tu postavil nové hradní stavení. Později však musel pro dluhy postoupit hrad svému bratrovi Jeronýmovi, který se zúčastnil povstání proti Ferdinandovi I. v roce 1547. Byl proto odsouzen ke ztrátě Lokte a odstěhoval se na Rabštejn. Ke svému statku přikoupil ještě nedaleký Manětín. Po Jeronýmově smrti roku 1566 zdědil Rabštejn syn Jáchym. Rabštejnské zboží však bylo stále majetkem krále a Šlikové ho měli pouze v zástavě. Jáchym sice usiloval o jeho dědičné získání, ale nepodařilo se mu to.

1564

Švamberkové

Od roku 1564 drželi Rabštejn Švamberkové, ale v roce 1574 jej postoupili Šebestiánu Šlikovi. Výměnou s císařem Rudolfem II. získal Šebestián roku 1577 místo Rabštejna Bečov.

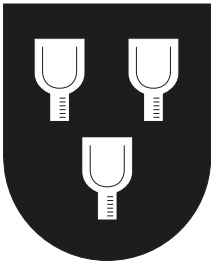
1584

**Libštejnští
z Kolovrat**

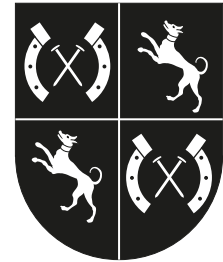
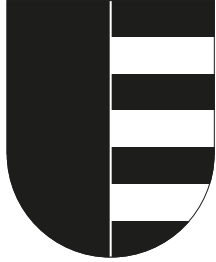
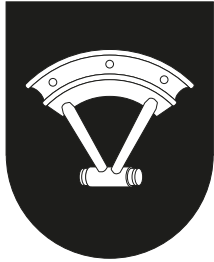
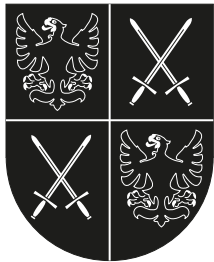
Od roku 1584 byl Rabštejn zcela v držení Libštejnských. Po Jaroslavovi tu od roku 1595 vládl syn Jáchym. Jáchym z Libštejna byl smutnou postavou pobělohorských dějin. Odmítl se vzdát protestantské víry, pro účast na stavovském povstání přišel o třetinu majetku včetně Rabštejna a neměl klid ani po své smrti v roce 1635. Farář z Valče nepovolil pohřbít kacíře do kostela sv. Matouše u rabštejnského zámku, a tak „mrtvola hnila v kostele několik měsíců.“ Až odvážnější farář z nedalekého Manětína poskytl nebožtíkovi poslední službu. Valečský farář jej za to žaloval a spor se dostal až před pražského arcibiskupa. Ten nakonec pohřeb schválil jako akt křesťanské povinnosti. Mezitím se krátce stal majitelem i Albrecht z Valdštejna, ale po jeho smrti připadl opět královské komoře

1638

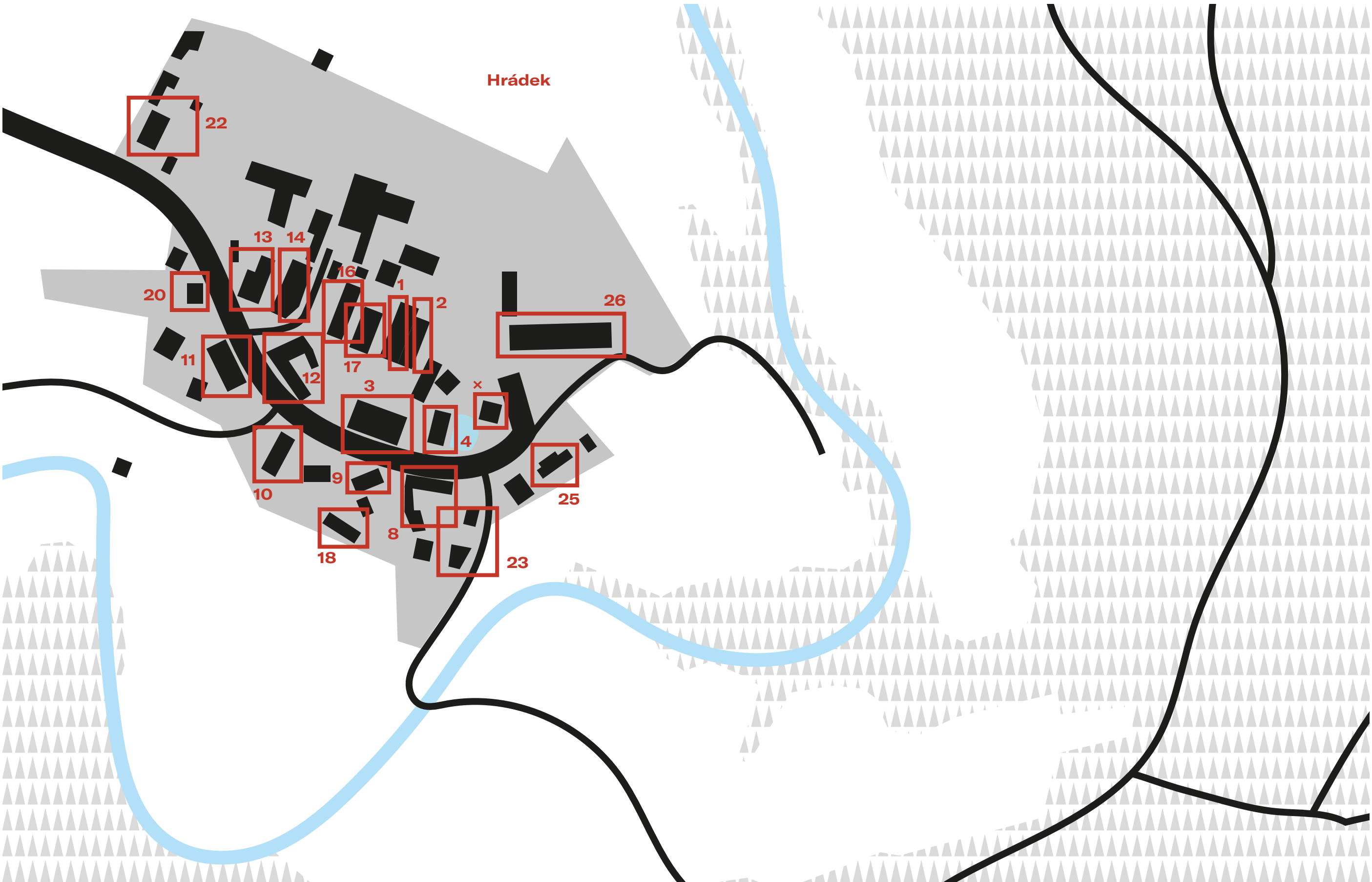

**Leonard Helfried
z Meggau**

Od roku 1638 vlastnil Rabštejn Leonard Helfried z Meggau. Tento významný šlechtic byl za vlády Ferdinanda II. dolnorakouským místodržitelem a císařským nejvyšším hofmistrem,. Byl povýšen na hraběte a získal Řád zlatého rouna. V té době na Rabštensku získal převahu německý živel a také se zde usadily první tři židovské rodiny. K panství tehdy patřilo město a 12 vesnic: Stvolny, Močidlec, Novosedly, Vysočany, Kotaneč, Hluboká, Chrástovice, Odlezy, Potvorov, Luby, Tis a Hrádek. Velmi těžce Rabštejn zasáhla třicetiletá válka. V roce 1653 se zde připomíná pouze dvanáct domů obydlených a čtrnáct spálených.

1665	1714	1733	1748	1933
				
Pöttingové z Persingu	Černínové z Chudenic	Krakovská z Kolovrat, rozená Michnová z Vacínova.	Lažanští z Bukové	Seilern-Aspang
<p>Vnučky Leonarda Helfrieda Rabštejn v roce 1665 prodaly hraběti Janu Šebestiánovi z Pöttingu. Pöttingové se zasloužili o opětovný vzestup městečka. Pravděpodobně na místě původního zpustlého konventu karmelitánů založili klášter servitů, u městských hradeb vyrostla loretánská kaple a dřevěný městský špitál a nejpozději v roce 1672 byl vybudován barokní hospodářský dvůr Vranov a vysázena lipová Vranovská alej. Na části hradní ostrožny dal roku 1705 Janův syn František Karel (královský místodržící, tajný rada, komoří a nejvyšší mincmistr Českého království) postavit barokní zámek, neboť starý hrad byl již sešlý. Obecně lze uvést, že majetek Pöttingů provázelo dlouhodobé zadlužení, takže až na několik výjimek (Habry) se na svých sídlech udrželi jen krátce.</p>	<p>František Karel z Pöttingu Rabštejn prodal v roce 1714 za 216 000 zl. Františku Josefu Černínovi z Chudenic. Ten byl roce 1716 Karlem VI.jmenován dědičným nejvyšším číšníkem Království českého a od roku 1721 byl nejvyšším dvorským sudím. Byl také císařským komořím a tajným radou. V letech 1721 a 1728–1730 byl jmenován královským sněmovním komisařem, to znamená, že na českém zemském sněmu zastupoval císaře.Zemřel v pouhých 36 letech a byl pochován v kapli sv. Zikmunda v katedrále sv. Víta na Pražském hradě, jeho srdce však bylo pochováno v černínské rodinné hrobce v Chudenicích.</p>	<p>Po smrti Františka Josefa Černína z Chudenic koupila panství roku 1733 Anna Barbora Krakovská z Kolovrat, rozená Michnová z Vacínova.</p>	<p>Od hraběnky Krakovské Rabštejn v roce 1748 získal Maxmilián Václav Lažanský z Bukové, jenž držel i nedaleký Manětín. Význam Rabštejna však postupně klesal. Vzdálenost od centra panství i stísněný sídelní prostor bránily rozvoji průmyslu i zástavby. Obyvatelstvo se živilo nevýnosným zemědělstvím a řemesly, mezi nimiž vyniklo zvláště tkalcovství. Rabštejn se tak proměňoval z někdejšího hospodářského a správního centra ve vyhledávané letovisko.</p>	<p>Poslední šlechtickou majitelkou zámku byla až do roku 1945 Terezie Seilern-Aspang, rozená Lažanská. Lažanští v roce 1933 vymřeli po meči, a jejich panství se ujal rod Seilern-Aspang. Kvůli angažmá mužských členů rodu ve válečném úsilí Velkoněmecké říše byl majetek roku 1945 vyvlastněn a zestátněn. Konec války přinesl vysídlení německých obyvatel v říjnu 1946 a Rabštejn již nebyl plně dosídlen. Malebnost města předurčila jeho postupnou přeměnu v rekreační sídlo, část neobydlených domů byla zbořena.</p>

**Příchod německé armády,
Hrádek, podzim 1938.
Domy zleva: u Šejbrů (1),
u Michla (2), u Marečka (4).**
[zdroj: Bukačová, Hus]

starostové a zástupci do roku 1945

Johann Wettengel (č. p. 16)

Leopold Wittmann (č. p. 13)

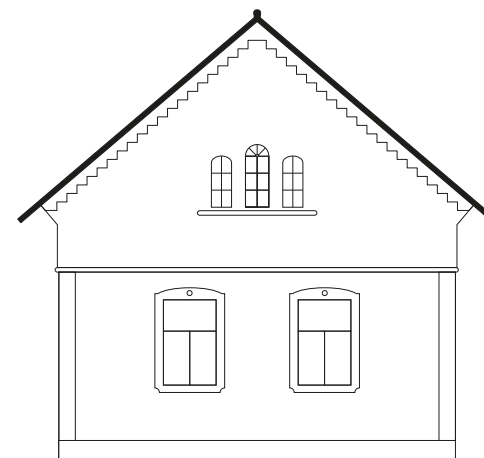
Josef Korda (č. p. 12)

Wenzel Gröger (č. p. 4)

č. p. 1

**bei Scheber / u Šejbrů
1938: Franz Michl (Č)**

Částečně roubená stavba, dnes zbořená a přestavěná na moderní dům respektující dimenze původního objektu. Fotografie nejstaršího domu v obci jsou k vidění v muzeu regionálních staveb v Mariánské Týnici. Dům sloužil i jako obecní jednotřídka s místnostkou pro ubytování učitele. Majitelé domku měli obytnou část v podkroví. Michlovi, kteří dům obývají dodnes, jsou nejdéle usazenou rodinou v obci.

č. p. 2

**bei Michl / u Michla
1938: Katharina Ebert (N)**

Rekreační objekt, zachovalé fasádní prvky i původní řešení oken. Dům dříve sloužil i jako malý hostinec (prodej lahvového piva).

č. p. 3

**bei Höbner / u Hejznerů
1938: Peter Höbner (N)**

Původní domek německého chalupníka Hösnera byl zbořen a pozemek kompletně přestavěn na kulturní centrum obce. Taneční sál a výčep jsou k během akcí k dispozici všem. Vzhledem k tomu, že původní majitel byl jedním ze zásadních exponentů SdP, a během války sloužil jako nadšený a nekompromisní ordner, dnešní osud domu nepostrádá zvláštní ironií.

č. p. 4

**bei Maretschka / u Marečka
1938: Wenzel Gröger (N)**

Domek s množstvím úprav nového majitele. Hospodářství, které patřilo původně poslednímu německému starostovi obce, Wenzelu Grögerovi. Jeho poválečný osud není právě záviděníhodný. 17. 7. 1945 byl zatčen. Následujících šest týdnů ztrávil ve vazební věznici v Plzni, které pokračovaly jedenácti měsíci v Borské věznici. Nucené práce v Olšanech u Kralovic starostovi ubraly ze života dalších 23 měsíců. Až 6. 10. 1948 se konečně směl odebrat ke své ženě a dětem, kteří po odsunu našly nový domov v Bavorsku.

Na plzeňských Borech Gröger složil báseň.

Bory-Gedicht

Eingesperrt übers Jahr
weil ich ein Deutscher war
Weib und Kind vom Hof verjagt
das sei dem lieben Gott geklagt.

Dieses Unrecht wird nicht bestehn,
und sollte noch soviel Zeit vergehn.
Kindeskinder wieder kommen in die Heimat,
die uns die Tschechen genommen.

(Už rok uvězněn, jen protože jsem Němec.
Ženu a děti z hospodářství vyhnali. Ach můj Bože. Ta nepravdělnost nepotrvá věčně. Ať už času sebevíc uplyne. Děti dětí se vrátí zas domů. Tam, kde nám to Češi sebrali).
[citace, zdroj: Heimatbuch]

č. p. 5 (×)

bei Pfeifer / u Fajfrů
1938: Franz Pirner (N)

Domek (patrně nepříliš kvalitní) byl po válce zbořen. Na jeho místě se dnes nachází obecní požární zbrojnice. Jeho poslední obyvatel, Franz Pirner (bez vztahu s rodinou z čísla 16) je veden na seznamu padlých německých vojáků (řazen jako nezvěstný, místo: Srbsko).

Záznam ale neobsahuje ani rok, ani bližší upřesnění osoby (datum narození, hodnost ap.

Ve vzpomínkách Václava Václavíka, rodem z Hrádku se setkáváme i s dalším bývalým obyvatelem Hrádku, a rodákem z č. p. 5. Za nebla-

hých okolností v Mauthausenu zachránil hrádecký esesák Pfeifer Václavíkovi život přesunutím z trestného komanda na lehčí práci. Václavík se údajně Pfeifera po válce snažil vyhledat. Od Pfeiferovy odsunuté sestry se prý dozvěděl, že se z východní fronty nevrátil.

č. p. 8

bei Ärger / u Ergrů
1938: Franz Yicha (N)

Dům není ani trvale, ani rekreačně obývaný a je plánována jeho rekonstrukce. Franz Yicha (syn českého chalupníka ze sousedního Brda se přihlásil k německé národnosti) ve vsi proslul jako velmi ortodoxní henleinovec a nepříjemný ordner.

č. p. 9

bei Pleiner / u Plajnerů
1938: Petr Let (Č)

Rekreační objekt. Letovi, kteří ho původně obývali byli spolu s rodinami Michlů a Pirnerů jedinými českými rodinami ve vsi.

č. p. 10

bei Broschka / u Broška
1938: Franz Ferlesch (N)

Rekreační objekt v přestavbě. I poslední německý obyvatel Ferlesch byl součástí civilní pořádkové služby (tzv. ordner).

3
4

Václav Václavík

(5. 9. 1911–30. 9. 1998) se narodil v Hrádku, číslo popisné 18. V roce 1935 byl přijat k české policii. Pro výtečnou znalost němčiny, včetně sudetského dialektu, jej spolu s dalšími pražské Policejní ředitelství později přidělilo jako tlumočníka k řídicí úřadovně Gestapa. Václavík pracoval na oddělení neblaze proslulého gestapáka Heinze Pannwitz. Začal pronásledovaným pomáhat, varovat před zatčením a napovídat při výslechu. Vyhledal prostřednictvím JUDr. Hynka Stolze cestu k odboji a začal předávat důležité informace o dění na gestapu.

Dvoji hra se Václavíkovi dařila do té doby, než bylo odhaleno, že z Petschkova paláce vynášel motáky zatčených. Přepadové komando Václavíka 9. prosince 1942 zatklo. Jeho bývalí kolegové z Gestapa souhlasili s Václavíkovým odesláním do Mauthausenu. Tam byl z Terezína odtransportován v dubnu 1943 s poznámkou R.U. (návrat nežádoucí).

[...] Byl poněkud starší, podsaditý esesák bez šarže a proto vykonával podřadnější funkci Blockführera. Chvilí se na nás mlčky díval, pak tlumeným hlasem se sudetoněmeckým přízvukem se některých z nás dotazoval na naši národnost a spáchaný čin který nás přivedl do Strafkompagnie. I já mu odpověděl v jeho dialektu nad čímž se na chvíli pozastavil a pak se ještě ptal na moje jméno a odkud jsem. Předstíral jsem nevšímavost, když si mne prohlížel a současně jsem se obával, že i ten ubohý přepych rychlého konce v Postenkette mi bude odepřen. Pak popošel stranou a dal znamení abych ho následoval. „Neznáš mě? Já jsem Pfeifer, narodili jsme se ve stejné vesnici. Vaše a Michlova rodina jste byli jediní Češi ve vesnici.“ jeho tón řeči byl téměř přátelský. „V době Československa jsem sloužil s Tvým bratrem Josefem u pětatřicátých v Chebu na vojně.“ Obraz vesničky a chatrče, kde žila vdova Schneiderová (tak se u nich říkalo) s několika dětmi, se mi zjevil v paměti a dokonce jsem si uvědomil jména dvou mladších chlapců, se kterými jsem

si hrával při pastvě koz na okolních stráních.

„Nerad tě vidím v tomhle zuboženém stavu, co jsi dělal za blbosti, když jsi mohl být jedním z nás. Přece nevěříš, že zůstaneš naživu ve Strafkompagnii? Nebude to jednoduché, ale pokusím se tě nechat přeložit do jiného komanda, ale může to trvat několik dní, vydržíš-li to. Promluví s Arbeitsführerem tvého komanda Winklerem a možná, říkám možná, že ti nějak ulehčí.“ Pak si napsal moje číslo a odešel. Ostatní vězňové kolem mne zírali, myšlenky vířily v mé mysli, srovnával jsem je v domněni, zda to není pouhá halucinace nebo počátek mého duševního zhroucení. Ale rány na těle bolely, pálily, žaludek volal po jídle, a to bylo opravdové. Smutné, tážavé oči mých druhů mne přesvědčovaly... tak esesák Pfeifer se mnou přece jen mluvit musel. Byla tedy naděje, i když malá, žít třeba jen nějaký čas... mezitím Hitlerova armáda může být poražena nebo bomby spojenců rozbijí lágr, parašutisté nás osvobodí.... S takovými myšlenkami jsem té noci usínal.

„Klopa, klopa... klopa, klopa“ příštího rána po Appellu pochodovaly řady vězňů jako

obyčejně do hlubin Wiener Grabu a za nimi Strafkompagnie. Její počet se opět zvýšil o asi 25 vězňů, přivezených z nějakého zámeckého sídla paní von Schirach, kde vykonávali otrocké a zahradnické práce. Před stěhováním zámecké paní do nové vily v Berchtesgadenu obvinila vězně z krádeže, patrně hodně věděli. Himmlerův pekelný tanec zase spustil na celé obrátky. Po mém druhém výstupu po 186. schodech Kommandoführer Winkler vyvolal mé číslo. Zatímco jsem před ním stál v pozoru, prohlížel si mne ze všech strana vyjekl: „Du Idiot, du hast dass nötin gahabt“ (Idiote, tys to měl zapotřebí). Co tím vlastně minil a co Pfeifer napovídal nevím. „Ber menší kameny! Abtreten!“

Pociťoval jsem vděčnost Pfeiferovi za přímluvu u bestiálního Winklera. Přesto jsem měl pochybnosti, zda dokážu snést námahu i menších kamenů a bití kápů a esesáků rozestavěných podél schodů a kterým nebudu výjimkou. [...] Esesák Pfeifer, kterému jsem v duchu děkoval za záchranu, byl před několika týdny odvelen, patrně na frontu. [citace, zdroj: Václavík]

Kaplička

Její malá stavba je spojena se zahradou statku č. p. 11. Štít kapličky je barokní, v malém výklenku bývala socha Jana Nepomuckého. Uvnitř býval obraz a socha Panny Marie Lourdské. Kaple byla opravena v 90. letech 20. století. Kaple z přelomu 18. a 19. století, na téměř čtvercovém půdorysu (225 x 200 cm), je přistavěna k usedlosti. Obdélný vchod s jednokřídlými dveřmi je zaklenut segmentem, římsa nad ním segmentově vyklenuta a štít je vyklenut do vysokého oblouku. Střecha plechová, štítová plocha oplechovaná páskem. Uvnitř stlačená valená klenba. V interiéru je na zadní stěně nad klekátkem v zasklené skřínce Panna Maria Svato-horská a dále obraz Nejsv. Trojice – lidovka na plátně, barvotisky a velikonoční rajračka (místní název pro řehtačku).

[citace: zdroj: Bukačová, Fák]

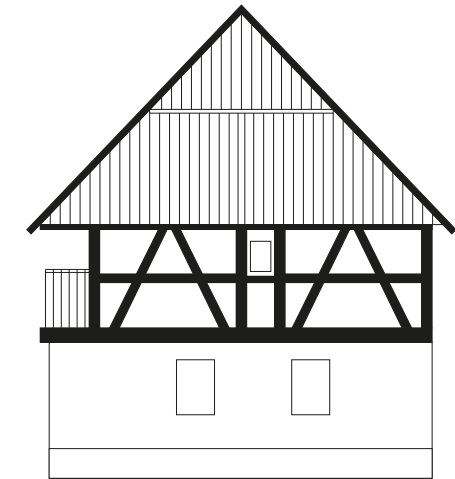

Pomníčky

Vedle kapličky se nacházejí dva pomníčky padlým z první světové války. Skleněné desky s německým nápisem byly bohužel odstraněny. Levý pomníček padlým obyvatelem z č. p. 11 s nápisem sděluje, že synové Václav a Antonín Jäcklovi našli hrob v nepřátelské zemi. „Grab in der Ferne. Liebe Söhne in Feindeserde. Das ist fürwahr ein großer Schmerz. Wenn Gott der Herr nicht Tröster wäre, verging wohl gar der Eltern Herz.“ (překlad: Hrob

v dáli. Milým synům v nepřátelské zemi. Byla by to příliš velká bolest, kdyby Pán Bůh nebyl utěшитelem, zhybnulo by jistě srdce rodičů).

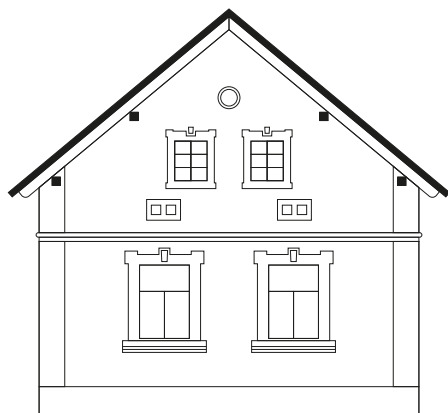
Druhý pomníček byl věnován 3 padlým synům Antonínovi, Josefovi a Aloisovi z rodiny Pleinerů z čp. 12. „Ratsch tritt der Tod den Menschen an, vollendet ward die kurze Bahn, vollendet das, was Du geschafft in Jugendfrische, Jugendkraft. Und doch wie stolz, wie reich das Leben

dům

...in Ratka wird nur deutsch gesprochen.

Sommer, Johann Gottfried: Böhmen. Pilsner Kreis. Praha: Calve, 1838.

č. p. 12

bei Schmidt / Kovárna
1938: Josef Korda (N)

Rekreační domek v původním stavu, včetně vápenné omítky a štuků. Parcela č. 3, na které domek stojí, byla využívána jako malá vesnická kovárna. Po odchodu kováře Pleinera po první světové válce (přišel v zákopech o tři syny) se domu ujímá Josef Korda, který její malou zastavěnou plochu kolem roku 1920 zdvojnásobí a o devět let později doplní hospodářskou část. Orientace a zvláštní umístění neorganicky zasahující do návsi byl projev Kordova vzdoru po nevyslyšené žádosti o přidělení lepšího pozemku, na kterém o několik let později vyroste budova místní školy (budoucí č. p. 22).

Korda je velmi často zmiňován v memoárech Františka Wonky. On i jeho synové se účastnili společenského života (zhusta organizovaného Čechy ať již z Hrádku, nebo z nedalekého českého Brda). Kordovu rodinu za druhé světové války potkal podobný osud, jako jeho předchůdce v domě Pleinera. Oba synové se nevrátili z východní fronty. Starší, sotva jednadvacetiletý Anton, Wonkův oblíbenec, šikovný písař u notáře, zahynul v lednu 1942 v jižním Rusku. Mladší Josef, dědic statku pak padl v červnu 1944 nedaleko Kišiněva v dnešním Moldavsku. Bylo mu jako bratrovi, pouhých 21.

Již postarší pantáta Korda, někdejší starosta obce, se ženou odchází z domu jen se základními několika osobními věcmi na začátku května 1945. Pověsti o zacházení s Němci od ruských dobyvatelů jsou příliš nepřijemné. Jejich další osudy již nejsou známy.

Po několika dekádách v péči rodiny Michlových je objekt ve společném majetku autora a České spořitelny.

č. p. 13

bei Müller / u Milerů
1938: Leopold Wittmann (N)

Trvale obývaný dům přestavěný dle standardů šedesátých až sedmdesátých let.

č. p. 14

bei Schmutzl / u Šmuclů
1938: Johann Jäckl (N)

Rekreační dům. Dispozičně a formálně přestavěno vzhledem ke standardům současného rekreačního bydlení. Franz Jäckl, syn hospodáře, padl v červenci 1944 u Sturi v Rusku.

č. p. 15

bei Kiehler / u Kýhlerů
1938: Josef Pirner (Č)

Zbořen. Domek obývaný po roce 1935 druhou českou rodinou ve vsi (Pirnerovi) stál v dvorním traktu č. p. 16. Po válce byl zbořen a rodina Pirnerových obývá č. 16. V domku žil s rodinou Josef Pirner – jediná místní česká oběť druhé světové války.

č. p. 16

bei Karfier / u Karfýrů
1938: Franz Wettengel (N)

Trvale obývaný dům. Dimenze i proporce již neodpovídají původní budově. Během obsazování pohraničí v r. 1938 zde dočasně sídlila německá finanční stráž. V domě do války žil i Hans Johann Seidl, který zahynul v únoru roku 1944 při bombardování Opole.

č. p. 17

bei Buderer / u Buderů
1938: Wenzel Roth (N)

Trvale obývaný dům. Dimenze i proporce již neodpovídají původní budově. Dříve dlouhodobě využíváno jako hostinec s pódium pro tancovačky. Rothův hostinec byl před válkou dějištěm místních divadelních představení. Nyní přestavěno na rodinný dům.

č. p. 18

bei Burda / u Burdů
1938: Josef Burda (N)

Rekreační dům. Zachované proporční a dispoziční vlastnosti. Rodný dům Václava Václavíka, epického svědka historie druhé světové války (viz č. p. 5). Jeho rodina se zabývala zpracováním břidlice z okolních lomů na střešní krytinu.

č. p. 20

Gemeinde Armenhaus / obecní pastouška

Rekreační dům přestavěný z někdejší pastoušky (místa pro nejchudší potřebné). Zachované proporce a dispozice.

č. p. 21

Schule / škola

Budova původní české školy je zachována v původní podobě. V současnosti je interiér přestavěn na rodinné podmínky a dům je trvale obývaný. O škole více v následující kapitole.

č. p. 22–25

Nová rekreační a rezidenční výstavba. Adaptace hospodářských budov a novostavby.

Nekvalitní reprodukce fotografie pořízená po představení Vítězství fořta Meruzalky, které se v Hrádku uskutečnilo v hostinci u Rotha v prosinci 1937.

Úplně vpravo sedí namaskovaný šestnáctiletý Anton Korda. Herecký ansámbl tvořený převážně Čechy z Brda doplňuje Němec Anton a hrádecký Čech Josef Pirner (elegán stojící úplně vlevo) z č. p. 15. Josef Pirner se nevrátil z koncentračního tábora a je jedinou českou obětí války mezi místními. Jeho potomci ve vsi žijí dodnes v čísle popisném 16.

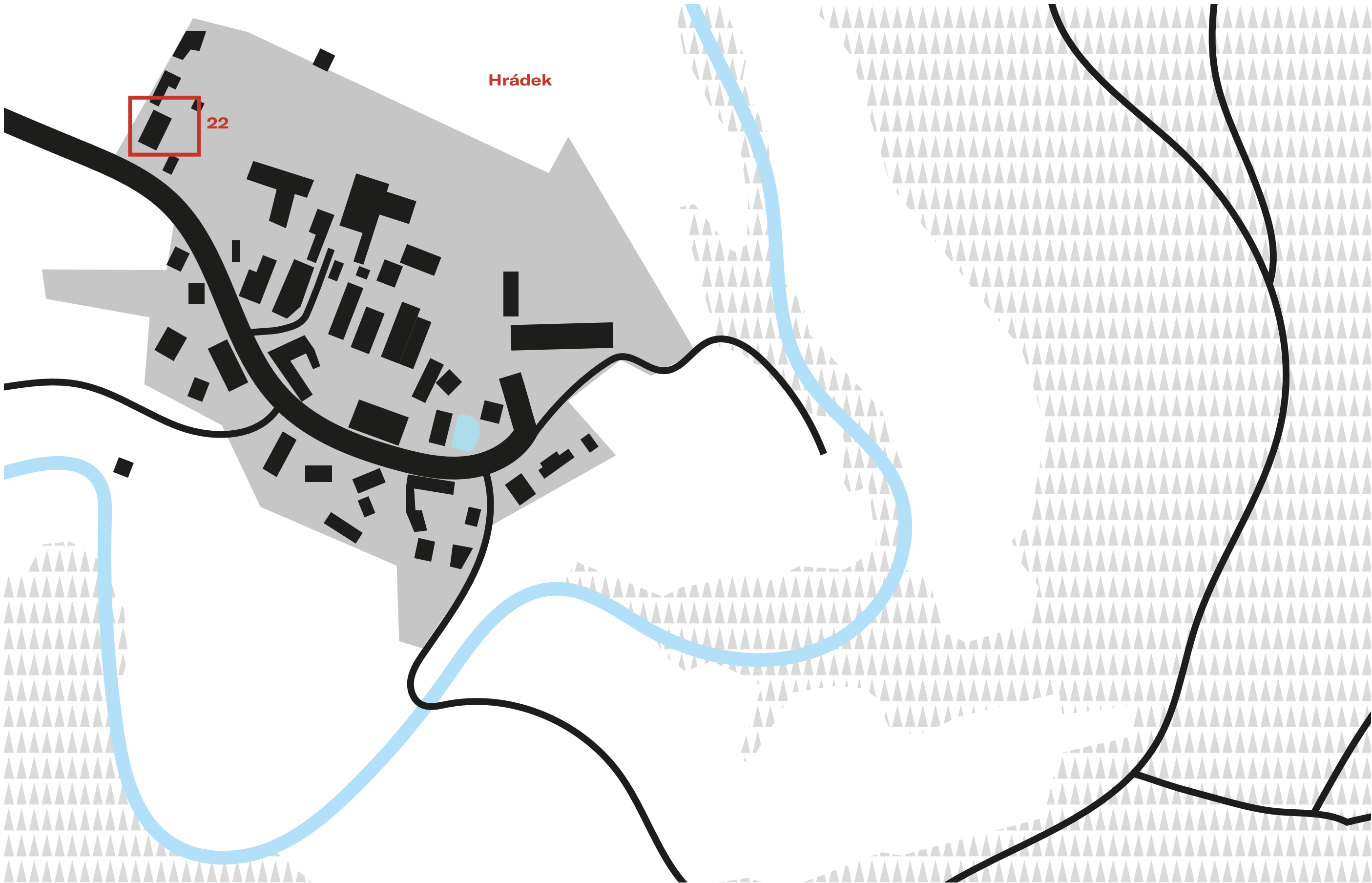
[zdroj: Pešík]

45

dům

český život

český život

Martina Matušková Česká škola a Národní jednota pošumavská

Výňatek z článku. kráceno.

Nekvalitní reprodukce fotografie divadelního ansámblu (občané Brda, Stvolen a Manětína) po provedení hry Kráska ze Šumavy, Hrádek, 2. 2. 1936. Vzadu vprostřed vykukuje maskér a manětínský holič Josef Hák. Vpředu uprostřed sedí první předseda Národní jednoty pošumavské Josef Pirner. [zdroj: Pešík]

[...] K posílení českého živlu dochází v roce 1935, kdy se ve vesnici v čp. 15 usazuje Josef Pirner ze Žebnice a v čp. 9 Petr Let z Trojan. S původními rodinami Michlovou a Burdovou byly v Hrádku tedy čtyři české rodiny a začalo se uvažovat o zřízení české školy. Ta byla založena Ústřední matičí školskou 31. srpna 1935. Krátce po zřízení školy byl v Hrádku založen místní odbor Národní jednoty pošumavské. Ustavující schůze se konala 15. října 1935. Odbor sdružoval Čechy z Hrádku a sousedního Brda. Na členské schůzi v říjnu 1937 bylo odhlasováno, že se schůze budou konat dvakrát v Brdě v hostinci u Pešíků čp. 16 a jednou v Hrádku v hostinci u Rotta. Funkci předsedy vykonával Josef Pirner z Hrádku, místopředsedy František Urban z Brda. Jednateli byli vždy učitelé, nejprve Jaroslav Volf, po něm od října 1937 Jan Mešejda. Funkci pokladníka zastával Josef Maxa z Hrádku, ten byl ale pro určité nesrovnalosti v účtech vystřídán Janem Havlíkem z Brda. Jako knihovníci v hrádecké národní jednotě působili učitelé. Místní odbor sdružoval v roce 1936 26 členů, v roce 1938

jejich počet vzrostl na 28. Činnost hrádeckého odboru byla různorodá. Pořádal taneční zábavy, divadla, plesy, masopusty střídavě v Brdě a v Hrádku. K nejvýznamnějším aktivitám však patřily snahy o postavení školní budovy v Hrádku. Jak již bylo výše řečeno, česká škola byla zřízena v roce 1935 a původně umístěna v soukromém domě, ve velké světnici usedlosti Františka Michla čp. 1 (u Šejbrů). Matice školská platila učitele a všechny náklady. V prvním školním roce 1935/36 školu navštěvovalo 13 žáků, docházely sem české děti z Brda, Hrádku a Vysočan. Škola pro své umístění v soukromém domě příliš nevyhovovala. Nedalo se ovšem očekávat, že by stát v Hrádku postavil školní budovu, proto se jednatel NJP Jaroslav Volf, první hrádecký učitel, obrátil na plzeňský odbor NJP, zda by v Hrádku nevybudoval školní domek. Ten stavbu nakonec financoval. Už v roce 1936 Jaroslav Volf vyjednával koupi pozemku. Pozemek odprodal domáčí hospodář německé národnosti. Členové místního odboru NJP tuto skutečnost sice kritizovali, ale žádný z Čechů v obci příhodnější pozemek neměl.

Se stavbou se začalo na jaře 1937. Podle Kralovického obzoru z března 1937 náklady na školní budovu s třídou, kabinetem a bytem pro učitele činily asi 75 tis. Kč. Jako poděkování byla na omítce školy zasazena mramorová deska se zlatým nápisem: „Postavila Národní jednota pošumavská v r. 1937. Vše na obranu státních hranic.“ Slavnostní otevření nové budovy školy se konalo 28. září 1937 pod patronátem okresu Kralovice, městské rady v Manětíně, NJP a Ústřední matice školské. Mezi další aktivity místní NJP náleželo i půjčování knih. NJP v Hrádku měla zapůjčenu putovní knihovnu s 50 svazky od místního odboru NJP na Královských Vinohradech. Divadelní kroužek hrádeckého odboru během svého působení připravil řadu vystoupení. V roce 1936 sehrál divadelní představení Kráska ze Šumavy a Její osud. V dubnu 1937 byla uvedena hra Karla Baláka Dědek pod pantoflem, v prosinci potom Křížovo Vítězství fořta Meruzalky. Jako poslední zdejší divadelní kroužek představil 24. dubna 1938 veselohru To byla noc. Představení se hrála v hostinci Václava Rotta v Hrádku, kde bylo umís-

těno jeviště. Zkoušky probíhaly rovněž v Hrádku. Režijně se na přípravách výrazně podílel po svém příchodu do Hrádku v říjnu 1937 řídící učitel Jan Mešejda. Maskování ochotníků zajišťoval holič Josef Hák z Manětína. Malíř Jiří Bílý měl na starosti malování kulis. Po divadle, začínajícím zpravidla ve 14 hod., se konávala taneční zábava s hudbou p. Šoura nebo Burdy. Před každou tancovačkou nebo divadlem byla svolána výborová schůze, na které se určilo pořadatelstvo. Každý první čtvrtek po akci se výbor opět sešel, aby provedl vyúčtování. Členové velmi vítali různé schůze. Jakub Týmr na valné hromadě v únoru 1937 podotkl: „I když nemáme přímých záležitostí, o nichž by se jednalo, bude alespoň účelem pobavit se, pookrát, sblížit se, abychom se cítili doma.“ Ve 2. pol. 30. let zvolna roste německý aktivismus, v roce 1938 se původně poklidné soužití českého a německého obyvatelstva vyostřuje. Zatímco ještě v prosinci 1937 členové hrádecké NJP přemýšlí o uspořádání lednového plesu společně se Svazem německých rolníků (Bund der Landwirte), v květnu 1938

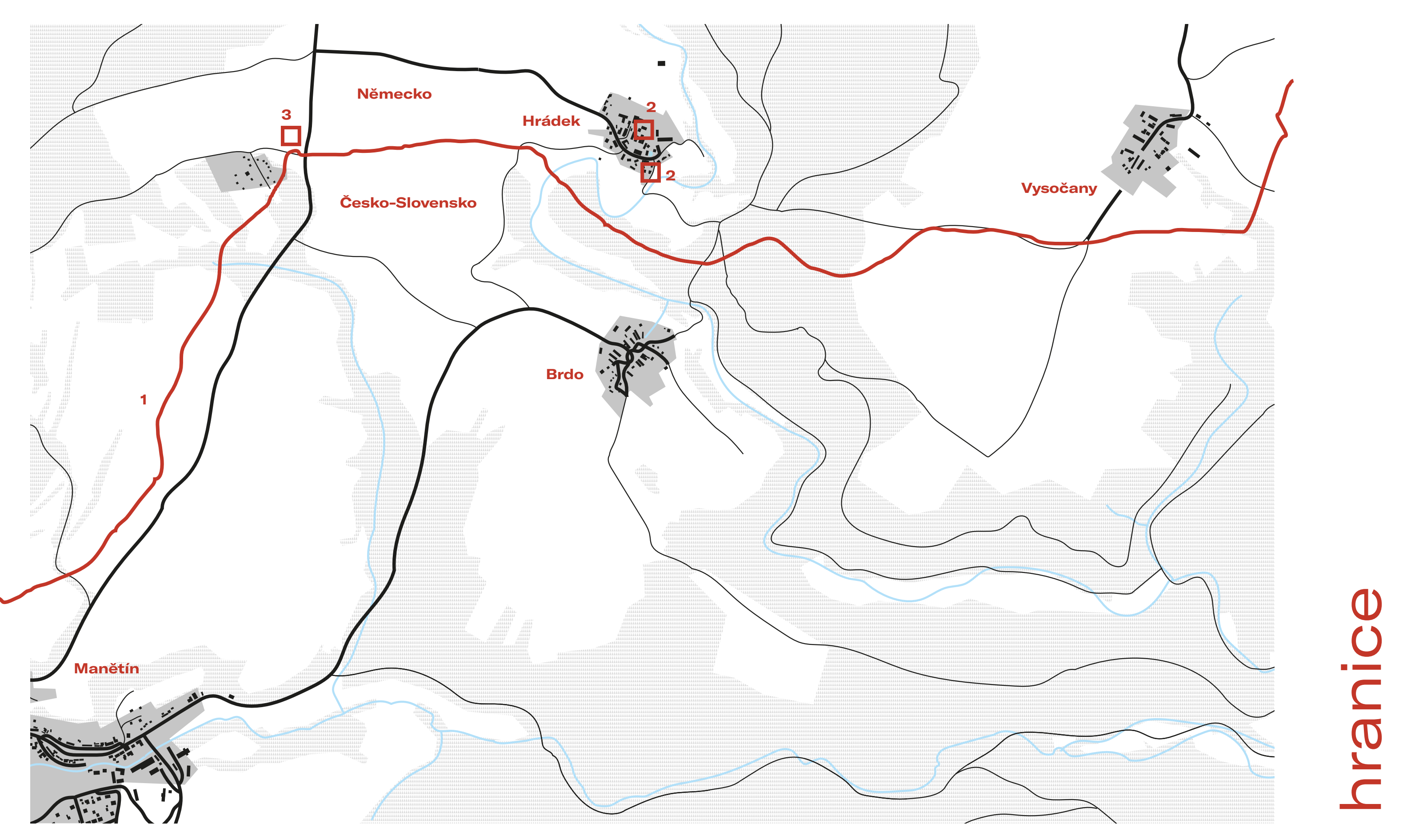
už o tom nikdo neuvažuje. Schůze NJP se už nekonají v Hrádku v hostinci p. Rotta, člena SdP, ale ve škole. I jeviště je z jeho hostince odstraněno. „Neboť ten se poslední dobou nechoval tak, jak se na loajálního Němce patří, neboť se vyjádřil, že divadlo vyhodí,“ dočteme se v zápise z mimořádné členské schůze z 10. května 1938. Hostinský Rott byl pod tlakem místních Němců. Jednatel NJP Jan Mešejda s předsedou Josefem Pirnerem se účastnili důvěrné schůze, která se konala 8. května v Plzni. Delegáti se tam usnesli, aby „bylo upuštěno konečně od slibů a německého roztahování“. Účastnili se i schůze NJP v Praze v Měšťanské besedě, o které místní odbor informovali: „Schůze všech hraničářů vyzněla v hromadu stížností a nedostatků. Jednou z největších bolestí byl nedostatek státní policie a četnictva na hranicích, dále byly vysloveny obavy, že republiku prohrajeme a ztratíme ne bojem ale „suchou cestou“. Nikdo z hraničářů nechtěl ustoupit ani se vzdát. Celá schůze vyzněla jako manifestace pro ČSR.“

V úterý 22. listopadu 1938 ještě před zábořem obce byla vyklizena menší nová škola, její zařízení bylo převezeno na radnici do Manětína. Vyklízení se neobešlo bez vášnivých projevů. P. Wonka se ve svém deníku zmiňuje, jak „jeden pán od pošumavské udeřil sádrovým poprsím presidenta Beneše o zem, až se roztránilo“. 23. listopadu učitel Jan Mešejda, jednatel místní NJP, zaslal Ústředí Národní jednoty pošumavské v Plzni úřední knihy spolku. Razítko místního odboru, mramorová deska sejmutá ze školní budovy a putovní knihovna byly odevzdány přímo jednateři plzeňské NJP p. Henžlíkovi. Místní odbor NJP v Hrádku zanikl. V budově školy byla v roce 1938 zřízena jednotřídní německá škola a po celou dobu války zde byli ubytováni říšští finančníci. Po 2. světové válce už Národní jednota pošumavská činnost v Hrádku neobnovila. [...]

[citace: zdroj: Matušková]

hranice

hranice

[zdroj: Bukačová, Hus]

1. Protokol o vytyčení státní hranice mezi ČSR a Velkoněmeckou říší v Manětíně ze dne 15. prosince 1938

S proztímním vytyčováním státní hranice česko-slovensko-německé bylo výše jmenovanými započato dne 6. prosince 1938 o 8 hod. ran. u hran. závory na okresní silnici Stvolno-Manětín a skončeno 15. prosince 1938 u hraniční závory na státní silnici Křimice-Kozolupy o 15 hod. odpo. Nová státní hranice byla z větší části již vytýčena koly, které byly ponechány neboť jimi vyznačená hranice shoduje se s úřední mapou 1:25.000 a tyto koly byly jen označeny různými barvami:

1.) Bílé koly s červenými hlavami značí státní hranici, která se shoduje s úřední

mapou a z obou stran nejsou známa žádná přání na její změnu.

2.) Bílé koly s černými hlavami značí státní hranici, která se shoduje s úřední mapou, ale buď s jedné, nebo druhé strany předneseny přání na její změny.

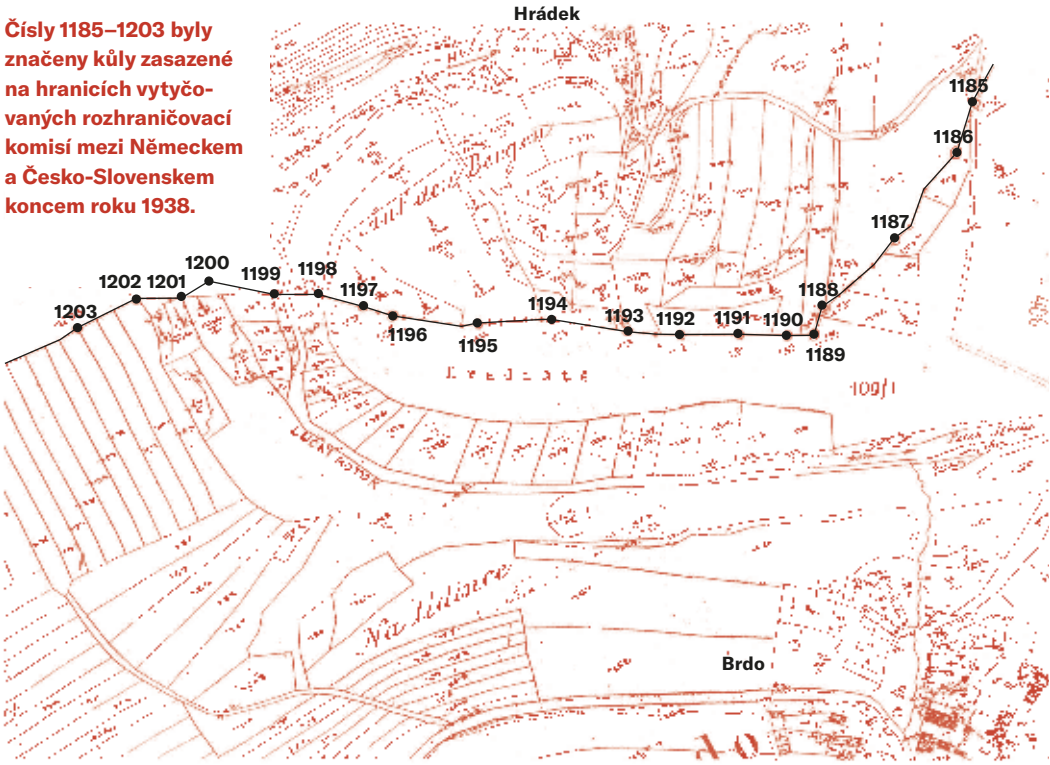
3.) Čele bílé koly značí státní hranici, kde prozatímní vytyčení odchyluje se od hraniční čáry v úřední mapě.

Průběh státní hranice jest následující:

Od hraniční závory na okresní silnici Manětín-Stvolno (poze. parz. 920 - kat. úz. Brdo) probíhá hranice po st. hranici kat. úz. Brdo

Hradiště mezi Hrádkem a Brdem, čís. parc. 109/1.

Čísly 1185–1203 byly značeny kůly zasazené na hranicích vytyčovaných rozhraničovací komisí mezi Německem a Česko-Slovenskem koncem roku 1938.

a Hrádek. Hranice v této části označena koly červenými hlavami, další průběh hranice tvoří kat. hranice kat. úz. Brdo a Stvolno a výjimkou části označené na snímku s mapy 1:25.000 číslem 1 a uvedené v záznamu o návrzích na změnu hraniční trasy pod č. C/2.25/1, kde byla hranice označena pouze bílými koly. Další průběh hranice tvoří kat. hranice úz. Manětín a Stvolno. Ze začátku kat. hranice mezi územím Manětín a Chlum neprobíhá v přírodě státní hranice.podle kat. hranice, nýbrž po cestě /pozn. parc, 1878 kat. úz. Manětín/, která byla označena prozatímně jako společná bílými koly.

Viz záznam C/2-25/2. Další průběh hranice mezi kat. úz. Manětín a Chlum se shoduje s kat. hranicí a se zákresem hranice na úřední mapě. Zde koly vyznačeny červenými hlavami. Dále státní hranici tvoří kat. hranice mezi kat. úz. Újezd a Chlum, kde koly označeny červenými hlavami s výjimkou části označené na snímku s přední mapy čís. 3 /viz záznam C/2-25/3/, kde byly koly označeny černými hlavami. Kat. hranice mezi kat. úz. Újezd s jedné strany a Domašín a Lubná se strany druhé je zároveň státní hranicí a koly zde označeny červenými hlavami, s výjimkou části uvedené

v záznamu - C/2-25/4, kde koly označeny černě, neboť bylo z německé strany předneseno přání majitele mlýna (U Vnivků) na změnu hranice. Další průběh státní hranice tvoří kat. hranice mezi kat. úz. Újezd a jedné strany a Mezí a Německé Doubravice se strany druhé. Zde koly označeny červenými hlavami až na výjimku u Doubravického vrchu (Kozelka), kde koly označeny černou barvou neboť z německé strany předneseno přání na změnu státní hranice. Viz záznam C/2-23/1. Dále probíhá státní hranice podél kat. hranice úz. Újezd a Lešovice až po okresní silnici Manětín-Nečtiny (pp. 1016) kat. úz.

Újezd, zde kily označeny červenými hlavami. Odtud probíhá hranice podél výše jmenované okr. sil. a dále podél polní cesty (pp. 997 kat. úz. Újezd), jak vidno se snímkem mapy 1:25000 a záznamu C/2-23/2. V tomto úseku koly označeny celé bíle. Dále tvoří průběh státní hranice kat. hranice mezi kat. úz. Manětín a jedné a kat. úz. Lešovice a N. Městečko s druhé strany, zde koly označeny a červenými hlavami. [...]

[citace: zdroj: Pešík]

2 hlídka

**Hlídka německé pohraniční
a finanční stráže na dvoře č. p. 16.
podzim 1938**
[zdroj: Bukačová, Hus]

Pohraniční hlídka Československé republiky měla v Hrádku stanoviště v č. p. 16

Pohraniční hlídka německé Říše převzala v Hrádku stanoviště v č. p. 16, posléze se přesunula k budově české školy (č. p. 22), později také využívali prostor v č. p. 8, „U Ergrů“

Koncem září 1938 byla podepsána mnichovská dohoda a německé oddíly začaly okupovat sudetoněmecké pohraniční oblasti Československé republiky. 10. října, v poslední den záboru, byly obsazeny sousední Stvolny. Hranice procházela kolem Pardouskova mlýna, ležícího 1 km severně od Hrádku na hrádeckém katastrálním území, ten byl také obsazen. Obec Hrádek zůstala v republice. Nové hranice se ale stále upravovaly, hrádečtí obyvatelé si plebiscitem zvolili připojení obce k Německu a 24. listopadu 1938 byl tedy připojen k Říši i Hrádek. O zabrání obce píše manětínský kněz

P. Wonka ve svých pamětech na základě svědecké výpovědi Antonína Kordy: „...v 10 hod. přitáhlo na 20 říšských finančníků a na to 40 vojáků se třemi motorkami a kulometem, zašli do hospody kamaráda-šenkýře, kde se radili s předáky SdP ... Asi čtvrtý den přivezli dárky: konzervy, šaty, obuv a dávali bez rozdílu Němcům i Čechům.“ Všichni čeští občané v Hrádku zůstali. Jen učitel Jan Mešejda odjel domů do Nového Bydžova ke svým rodičům. Odpovědnost za „pořádek“ ve vsi převzali ordneři z řad místních Němců

3 závora

**Hranice mezi Česko-Slovenskem a Německem. Závora v hrádeckém katastru na silnici
Manětín–Stvolny (Zwollen). Pohled z jihu, zcela vpravo Jirkovský křížek. 27. 7. 1939**
[zdroj: Bukačová, Hus]

Prvotně šla hranice kolem Pardouskovic mlýna, celnice byla v Mentlinkách. Po zabrání Hrádku 24. 11. 1938 byla hranice posunuta až na rozhraní brdského a hrádeckého katastru. U tzv. Dárkovic (jirkovského) křížku, při silnici Manětín–Stvolny, stály dvě prkenné boudy. U každé byla dřevěná závora. Českou boudu u dělal tesařský mistr Jan Tříška z Manětína, a když německá armáda obsadila české země a byl zřízen tzv. Protektorát Čechy a Morava, byla státní hranice prohlášena za hranici policejní. Okresní úřad nařídil odstranění české budy. Tento úkol připadl obci Brdo. Byla brdskými muži naložena

na nákladní auto Stanislava Václavíka z Manětína a odvezena /přes Manětín/ ke kapličce na brdskou návěs. Později sloužila jako sběrna mléka, byla proto přesunuta k obecnímu domu čp. 7, aby do ní mohlo být zavedeno elektr. osvětlení.

Němci si pak pořídili větší boudu o dvou místnostech. Němečtí finančníci /přišli z původní, státní hranice/ se ubytovali v české škole v Hrádku. Byli to rozumní, starší kříženci, se kterými se dobře jednalo. Ovšem neměli lehkou službu, protože byli pod stálou kontrolou místních fanatických Němců – ordnerů.

Jeden příklad: Pešíkoví ze Stvolen, měli dovoleno od finančníka, aby si u boudy něco vyjednali s rodinným příslušníkem z Čech. Když to však zjistil, právě přicházející, ordner Franz Yicha z Hrádku (syn Čecha z Brda), zavolal si finančníka do zadní místnosti a za chvíli zastrašený finančník našim oznámil, že rozmluva povolena být nemůže. (Pešík)

páter

František Wonka Obsazení Hrádku 1938

Výpisky z deníku manětínského děkana dp.
Pátera Františka Wonky

pátek, 14. října 1938:
Včera ráno se po městě Manětíně roznesla zpráva, že si Němci místo vsi Újezda vezmou obec Hrádek. Máme tam dnes 45 procent českého obyvatelstva, dobrých duší, a proto z toho byl poplach. Naši celníci tam jeli a našli skutečně říšskoněmecké vojáky u německé rodiny Seidlů, kde je domácí paní hostila. Poslali je na demarkační čáru a paní Seidlové vysvětlili, že tohle nejde. Tak zůstal Hrádek náš, až na starý Pardouskův mlýn asi kilometr za obcí, který okupovali říšští Němci.

sobota, 15. října 1938:
Dnes v den svatě Terezie se má rozdilet obecním chudým podpora. Ta je však uložena v záložně a tam mohou vydat jen tři procenta. Proto je rozdílení odloženo. Těším se do Hrádku na naše, kteří nám jej uhájili. Ve městě mi říkají, že dnes sebrali celou Chlumskou horu nad Hrádkem, až skoro ke kapliče. O tom se přesvědčím třeba zítra. Před Hrádkem se mne ptají celníci, kam jdu. Nevím, zda úředně nebo po kamarádsku, protože se stýkáme velmi přátelsky. Celníci jsou ubytováni v sousední vsi Brdě i v Hrádku samotném, všude prý asi dvanáct. V Hrádku navštěvuji českou rodinu pana Michla. Právě tam uklízeli po celnících, kteří se u nich stravují, jakož i jinde. Pan Michl se vrátil včera z třítýdenního vojenského cvičení na Slovensku. Vyprávěl, jaké starosti prožíval, není-li Hrádek zabraný. Z mapy v novinách „Zpravodaj“ to nevyčetl, v Rakovníku o tom nikdo nic nevěděl. Do Rakovníka dojel v 9 hodin ráno a dozvěděl se k nemí-

lému překvapení, že vlak do nejbližší železniční stanice v Mladoticích pojedě až večer. Sháněl taxi, ale rozmyslel si pak dát za cestu 260 korun. Naštěstí jela lokomotiva na železniční správu do Plzně a vzala ho sebou. Jak mu spadl kámen ze srdce, když se v Mladoticích dozvěděl, že Hrádek zůstal nám. Tedy i on zůstane s rodinou a s malou dvouměsíční dcerkou a hospodářstvím v naší republice. Česká škola Matice školské stojí za Hrádkem. Je to roztomilá budova s nádherným výhledem do kraje. Se zvláštním pocitem se dnes dívám na šedou mramorovou tabulku, kde zlatý nápis hlásá, že školu tu postavila Národní jednotna pošumavská na obranu státních hranic. Dříve jsem na to hleděl jinak, teď ale opravdu ani celý kilometr a jsme v Třetí Říši. Nebýt té školy, pravděpodobně by byla Třetí Říše i zde. Kolik těch hraničářských škol české Matice školské vůbec ještě zůstalo? Ale zeptejme se kajícně: Kolik takových škol bylo posvěceno, v kolika byl zavěšen kříž? Hrádecká škola sice posvěcena nebyla, ale kříž si tam lidé zavěsili sami. Vděčně jsem se na něj dnes podíval. V kabinetě a v bytě mladého, o češství zasloužilého hrádeckého pana učitele se ubytovali celníci.

pondělí, 21. listopadu 1938:
V pátek přinesla paní Braunová zprávu, že hrádeckého pana Kordu zavlekali do Německa, když si šel do lesa za demarkační čarou na pařezy. Divíme se, proč vůbec na pařezy chodil, a soudíme, že ho tam spíš někdo ze msty zlákal. Ač sám Němec, byl pan Korda totiž zadob-

ře s tamními Čechy. Ted' běda mu! Po celém Manětíně se o něm mluví. V sobotu jsem zamýšlel stavět se v Hrádku u Kordů a přeptat se na to. Pro nedostatek času jsem se k tomu ale nedostal. Zato včera v neděli přišel pan Korda sám a vysvětlil, jaké dobrodružství prožil. Byl opravdu sebrán – pravděpodobně na udání nějakého henleinského ordnera ze Sudet. Z hrádeckých Němců utekli totiž do Třetí Říše z vojny hrádecký šenkýř Rott a mladý syn domkáře Hössnera. Korda chodil na pařezy už déle. Má k tomu propustku i všechna ostatní povolení. Ale když si odvážel se svým šestnáctiletým synem poslední náklad, hocha pustili a otce na hranici sebrali. Nejdřív ho vezli na policii do Chlumu, kde ho vyšacovali, pak autem na okres do Žlutic, kde ho podrobili mnohem důkladnější prohlídce a zavřeli ve vězení do cely, kde vězní i žida Bergmanna z nedalekých Nectin. Marň se dovolával známých, neznali se k němu. Až říšskoněmecký důstojník ho v sobotu ráno před soudcem propustil, když dokázal, že pan Korda má všechny věci v pořádku. V žaláři měl jen jednu přikrývku. Dávali mu bramborovou polévku a horkou černou kávu, v sobotu čocku, na kterou ale nečekal a běžel pěšky domů, radostně, jako by vyhrál milion. Pochvaloval si říšské Němce, že jednají velmi vlídně. Jeho hoši ho s propustkou hledali v Chlumu i ve Žluticích. Peníze, přes 300 korun, které měl sebou na zaplacení úroku v manětínské německé záložně, mu odňali s tím, a si asi za tři týdny pro ně přijde. To je velmi znepokojivé! Naše úřady se již chystaly zakročit o jeho propuštění, nebo byl čty-

ři dny v zajetí. Dnes ráno v pondělí vypravuji panu učiteli, který je zároveň ředitelem české školy, co jsem slyšel: I Němci v Říši měli prý svého špióna „Očenáška“ a zachytili rozhovory, které po telefonu vedl bývalý československý prezident Dr. Edvard Beneš s Janem Masarykem. Prý se v nich oba vyjadřovali s málo respektem o Hitlerovi a britském ministerském předsedovi Chamberlainovi. Němci to zachytili na gramofonovou desku, a když přijel československý ministr zahraničních věcí Dr. Chvalkovský k Hitlerovi, spustili mu gramofon. Ten asi poslouchal! „Si non é vero, é bene trovato!“ říkával o takových pověstech můj zvěčnělý šéf na papežské stolici: By by to nebylo pravda, vymyšleno je to vtípně! A to, co mi vlastně večer zase vtisklo pero do ruky: Paní Braunová přinesla novinku: Hrádek připadne k Německu. Ve čtvrtek bude obsazen a už jim vzkázali, aby se na to připravili. Též Vertlíkův mlýn u Hrádku s mlynářem Sůvou bude zabrán. O Újezdě a Manětíně se rozhodne do čtvrtka. Večer má přijet z domova hrádecký pan učitel. Zadrží ho zde, aby se ani netahal s kufrem do Hrádku. Paní Braunová to říkala jako zprávu všude potvrzenou. Nevěřil jsem, ale přece jsem se neubráníl trochu sklíčenosti. V Plzni jsem četl v novinách, že západní hranice byla v Berlíně stanovena již 10. listopadu 1938, ale v Praze ji dosud nevyhlásili. Jsou to zase poplašné zprávy? Těch je plno. I expresident Dr. Beneš prý pracuje. Odletěl do Ruska a doufá, že dostane všechno zpět. Včera říkali, že Hitler pustí Moravu a do Vánoc i nás. Je svatocecilský večer. Rozhlas vysílá milý

pořad o muzice a muzikantech: „Dědeček vzpomíná na všechny písničky a šlágry za posledních 40 let“. Poslední písničku si stenografuji. Je to píseň o markytánce, kterou jsem rád poslouchal v době před kapitulací v září 1938, a lituji, že od té chvíle ji nehrají: „Děvč mé, pojď za armádou, oblékni si markytánský šat! Udělej kříž nad parádou, teď budu za chvíli bojovat. Hezká je barva modrá, červená, když kryje tvá bílá ramena. Pojď za armádou, vždy každý z nás tě musí mít rád!“ a končí slokou: „Zvedneme hlavy, zatneme pěsti, vzhlížíme vzhůru do oblaků; Dnes všichni svorně musíme nésti tu naši krásnou vlajku Českoslováků!“ A tu mne zrovna napadlo: Jak dlouho ji ponese me my v Manětíně? Do čtvrtka? Ale i přesto bych zůstal u svých oveček, třeba i v Říši a v nejistotách před zlobou ordnerů. V devět hodin večer jsem pozdě zapnul rádio na zprávy Československé tiskové kanceláře. Právě hlásí definitivní hranici. Obce na Chodsku: Klenčí, Trhanov a na okrese kralovickém: Hůrky, Rabštejn, Hluboká budou ve čtvrtek obsazeny. O Hrádku, Újezdě a Manětíně nic. Píšu do deseti hodin v noci. Teď zachycuji všechno. O nás zase nic. Ale chudáci Chodové a vy ostatní! Jak dovedeme my, též ohrožení, s vámi cítit! Vaše dny pod krásnou vlajkou Českoslováků jsou sečteny. Na jak dlouho? A co, když rozhlas nevyjmenoval všecko? Doufejme, že až k nám zábor nedojde. Je již čtvrt na dvanáct. Půlnoc se blíží a já lituji Chody. Pro dnešek dost.

středa, 23. listopadu 1938:

Neblahá zpráva o osudu našeho Hrádku se potvrdila, i když ji večerní rozhlas zamlčel. Vlastně vysílal zprávu, která nás dnes dráždí: Hůrky, Rabštejn i Hluboká jsou totiž už dávno zabránny. Proč o tom rozhlas vůbec povídá? Včera ráno byl plný Manětín poplachu, že je Hrádek ztracen. Celníci si hledají nové byty v sousedním českém Brdě. Pak přišli a ještě dnes stále chodí hradečtí Češi i Němci do Manětína nakupovat. Včera o půl třetí odpoledne sem na radnici přivezli na dvou velikých autech celou hradeckou školu. Vyklidili ji i s kamny. Bylo mi smutno, když sem před lety stěhovali cizí hraničářské školy, které jsem neznal. Tentokrát, když přivezli školu, kde jsem ještě v sobotu učil, mi bylo ještě smutněji. Rozhodl jsem se, že se půjdu do Hrádku rozloučit a zařídit vše potřebné, než bude tato naše farní obec přefarena. Včera večer přšelo, dnes ráno bylo však krásně. Vyšel jsem v devět hodin ráno, ale šel jsem přes hodinu dlouho, nebo jsem se stále zastavoval se známými. Také pan Šebek, náš přespolní listonoš, tam dnes naposled pospíchal. V rokli mezi Brdem a Hrádkem právě vyznačovali vojáci a celníci hranici přes potok nahoru na stráň. Ta rokle s příkrými stráněmi se mi vždycky tak líbila. Nejdříve jsem navštívil henleinovce a hradeckého starostu pana Grögera. Paní Grögerová zrovna prala a byla velice překvapena mým příchodem. Starosta, domkář, byl doma. „Tak se jdu s Vámi, pane starosto, rozloučit a mám k Vám poslední prosby.“ Hned mne vedli dál do nízké světničky,

kde jsem tolikrát býval na křesanském cvičení hradeckým dětem pro radost. „Brzy budete přifařeni, myslím do Rabštejna. Dokud však nemám o tom vyrozumění od nadřizených a příslušných úřadů, vykonávám duchovní správu dál. Bude-li třeba zaopatřovat, vydejte o tom straně potvrzení podepsané i říšským úřadem, abych se jím mohl prokázat.“ Jak je to všechno zarazilo! Konec i zde s Manětínem, s kostelem, kde byli křtěni jejich dědové a děti, se hřbitovem, kde odpočívá tolik Hradeckých! Mluvíli jsme dál velmi srdečně, starosta přislíbil všechno. 154 let patřil Hrádek k našemu kostelu, od roku 1784, a teď se zase vrací tam, odkud jej císař Josef II. přidělil k nám.

Německé děti z Hrádku dnes neměly školu. Starostovy dcerky, které jsem obě křtil, byly doma a zesmutněly, když poznaly, že se děkan loučí. Dal jsem jim cukrové panenky, jaké jsem dával při křesanských cvičeních, a při odchodu jsem udělal všem starostovým dětem na čelo křížek: „Tak vás Pán Bůh zde všechny opatruj a buďte zdraví!“

Vyprovodili mne na zápraží. Když jsem u nich seděl, přišel i listonoš: „Dnes nenesu nic. Budte tedy s Bohem a mějte se dobře!“ „Cožpak zítra už nepřijdete?“ „Už ne. Dnes jsem tu naposled!“ a podal všem ruku. Jsou to zvláštní pocity.

Od starostů jsem navštívil pana Leta, který se sem asi před 3 lety přestěhoval ze zebnické farnosti u Plas na Plzeňsku, když tu zakoupil stavení s políčky. Neumí ani německy. Je sám doma s dětmi, paní jela do města na-

koupit. Dívám se na pěkný řezaný kříž s bílým porcelánovým korpusem, zavěšený nad stolem. Včera si jej zase přinesl z hradecké školy, kam jej půjčil. Těší se, že jeho děti budou smět chodit do české školy v Manětíně a on k nám do kostela. Dělán dětem křížek na čelo, i malému buclatému pětíměsíčnímu Lojzíčkovi. Mařence ponechávám poslední číslo časopisu „Dětská neděle“ a všem nechávám něco cukroví. Pan Let odvede odpoledne krávu do Brda. Dluží něco v Plasích příbuzným, kteří mu půjčili, aby si mohl to hospodářství koupit. Nebude mít peníze, a proto jim dá krávu. Zítra by to již nešlo. Další zastávku dělám u pana Michla. To je ten, který se právě před posvícením vrátil z vojny na Slovensku. Malá čtyřměsíční Mařenka pláče a babička nařiká, jaká ji asi čeká budoucnost. Jako Letovi, tak i oni jsou hradečtí Češi. Domácí Němci jim slibují ochranu a klid. Němci mají již připraveny prapory s hákovými kříži, z Čechů ale nikdo. Snad jim nebude rozumný Němec zazlívát, že jsou Češi. „Na shledanou v Manětíně v kostele!“ Těšíme se, že se brzy poměry upraví tak, že budou smět volně přecházet přes hranici. Nejhorší budou asi ty první dny. Pak jdu ještě k panu Pirnerovi, který má dosud prodej tabáků. Ve světnici je plno celníků, všude samá puška a čapka. Paní Pirnerová jim vaří dnes naposled oběd a její švagrová, naše paní Braunová jí pomáhá. Vzpomínají na velikonoční kázání, že jen jeden mohl říci: „Důvěřujte, já jsem přemohl svět!“ Všichni v Hrádku usedlí Češi zůstanou. Kam by teď šli? I ke škole se jdu ještě podívat. Vždy jsem tam chodil tolikrát. Ce-

dule jsou pryč, i žerd' na vlajku je sřata. Škola je zamčena. Dívám se, že odmontovali tabulku s nápisem: „Postavila Národní jednota pošumavská v roce 1937. Vše na obranu státních hranic.“

Pak se loučím ve třech německých rodinách. Nejprve u Seidlů, kde nedávno hostili německé vojáky. Nepočítali s tím, že se s hranicemi změní i farnost. U Kordů jsou jen staří doma a rovněž tak u Jíchů, kam jsem zašel naposled. A pláčou. Cestou zpět se dívám, jak svítí slunce na svah i vesnici, dnes ještě naši, zítra již německou. Hranice je již vyznačena kůly a stromy obíleny. Blíží se poledne. Setkávám se s Hradeckými. Nesou si v nůších živobytí, cikorku, chleba a petrolej. Loučíme se srdečně. Starý pan Wittmann připomíná, co napsal Masaryk: „Státy vznikají a státy zanikají – národ však zůstává.“ A vidím, že je všem teskno. To ale jen dnes. Zítra budou jásat, až do vsi vtrhnou ordneři a celníci v říšskoněmeckých uniformách. Kdy na nás zapomenou? Někteří z nich ve mně budili dojem, jako by počítali s tím, že i Manětín bude zabrán.

Večer ke mně přišel hradecký pan učitel Jan Mesejda z Nového Bydžova. Chtěl provést poctivé vyúčtování: „Byl jsem v hradecké škole celkem jedenáctkrát od září. Bylo by mi líto brát plat za školu, tak krutě postiženou, a proto ty peníze daruji Matici školské.“

Vzpomínáme s panem učitelem, jak jsme dělali „zapadlé vlastence“ a na zvláštní epizodu: Vlani v září vlál na nové škole – ještě před jejím slavnostním otevřením – poprvé prapor, a to černý, nad úmrtím presidenta Masaryka. Tenkrát jsme si říkali žertem, jest-

li to je zlé znamení, a dnes večer jsme si na to vzpomněli. Pan učitel odjede zítra jako uprchlík k rodičům. Již dnes opustil Hrádek. U ordnerů je zle zaplán, nebo záslužně pracoval pro českou menšinu. A kdo ví, nevtrhnou-li tam ještě dnes v noci ordneři? Naši celníci vyklidí Hrádek zítra o půl desáté dopoledne a v deset hodin jsou už hlášeni Němci. Je jedenáct v noci. Vy drahé duše v Hrádku, ustaraní hraničáři, i vy německé ovečky, které jste tolikrát intervenovaly v německých Žluticích o zábor! Dnes jste tedy poslední noc v Československu. Spěte sladce, můžete-li, a Bůh vás opatruj! Modlím se za vás. Svítí hvězdy. Pár zajímavostí. Včera jsem poprvé sepsoval snubní protokol s dozorcem celní stráže, který zde působí. Dnes o sedmé hodině večer oznámil rozhlas, že novým prezidentem republiky bude pan Dr. Emil Hácha, 66letý nepolitický prezident zemského správního soudu. Dále hlásil, že naši politikové intervenují u německé vlády v Berlíně o navrácení Chodska, Jilemnicka a Děvína u Bratislavy. Nestraší tu zase výměna za Manětín?

čtvrtek, 24. listopadu 1938:

Vlahý podzimní den s bledým sluncem a přeháňkami. Naš Hrádek je pryč. Ráno přišel ještě pan Korda do manětínského kostela, chvílku byl našim milým hostem a pak jsme se loučili: „Pán Bůh vás opatruj!“ I on si pořídil včera v Manětíně hitlerovský prapor, aby jej mohl vyvěsit. Vyprávěl, jak při vyklizení školy jeden pán od Národní jednoty pošumavské udeřil sádrovým

poprsím presidenta Beneše o zem, až se roztříštilo. Nikdy se už nevrátí...

Dopoledne a ještě po obědě jsem psal samé matriční listy pro německé úřady do Sudet a Rakouska a vzpomínal na poslední chvíle Hrádku. V deset hodin se tedy naplnil jeho osud. Snad tam přijdou jen ordneři a říšský celník nebo Grenzjäger. To postačí, aby nám byla celá obec odňata. Odpoledne se dívám z úbočí Chlumské hory a ze stvolenské silnice na Hrádek a jeho opuštěnou školu. Nevlaje na ní žádný prapor. Ale hranice se posunula zřetelně k nám. Ne již v dálce u lesa Mentli-nek, ale v samé Židovské jámě pod horou je nová, čerstvě otesaná hraniční závora přes silnici. Dnes prý stanolili definitivní hranice: Již brzy k ránu šla komise do obecních lesů, které Němci při preitensteinské silnici vyklidili, a posunuli hranici až na katastr obcí Lesovice a Preitenstein. Vertlíkův mlýn prý přesto zůstal v ČSR.

Osobnost budoucího presidenta republiky Dr. Háchy neznáme. Divíme se jeho věku – 66 let. Když rádio hlásilo, že volbu vykonají až po neděli, povzdychli jsme si: Jen a neotálejí, nebo jim zatím umře a budou mít starost, kde sehnat nového.

pátek, 2. prosince 1938: Do Manětína dnes přišel na propustku první občan z Hrádku, pan Wittmann. Propustku přes hranice si sehnal na německém okresu ve Žluticích s platností na tři dny. I u nás ji dávají s tak krátkou lhůtou. A teď je prý nutné pro ni jít až na český Okresní úřad v Kralovicích a dokonce prý stojí 7 korun. Do nedávna ji vydávali na četnické sta-

nici za 60 haléřů. V neděli mluvila již paní Braunová s hrádeckými Čechy u závory na hranici. Přišli k ní všichni známí. Nic zlého se jim v Hrádku neděje. Jen panu Letovi se stýská po kostele. Do Rabštejna má daleko a nerozumí německy. I on dostal od říšských Němců boty a kabát. Dnes ke mně přišel po druhé z Hrádku Toník Kordů pro matriční doklady. Má naději, že dostane v Říši místo jako zručná kancelářská síla. Zeptal jsem se ho, jak vypadalo obsazení Hrádku. Říkal, že v deset hodin přitáhlo asi 20 říšských celníků a na to 40 vojáků s třemi motorkami a kulometem. Zašli do hospody kama-ráda šenkýře, kde se radili s předáky Sudetoněmecké strany Grögerem, Jíchou a Hössnerem. Pak tam řečnili a večer měli Siegesfeier – oslavu vítězství. Asi čtvrtý den přivezli z Německa všem Hrádeckým dárky: konzervy, šaty, obuv a dávali je bez rozdílu Němcům i Čechům. Hrádecké děti, a to i moji čeští školáci, chodí do německé školy v sousední obci Kotanci. Škola české Matice školské je zavřená a chráněna jako soukromý majetek. Nakonec Toník řekl, že ještě před Vánocemi budou hranice otevřeny. Dnes bylo na výročním svatobarborském trhu, na který se sjelo dost kramářů, vidět, že jsou hranice zavřeny. Toník si ale nesměl vzít ani feník sebou přes hranice.

pondělí, 5. prosince 1938: Pozitří tomu bude týden, kdy zase máme hlavu státu. 30. listopadu 1938 byl ponurý den volby. Listonoš mi teprve v půl jedenácté doručil nařízení, že máme od 8 hodin ráno do 8 hodin ve-

čer vyvěsit státní vlajky. Tentokrát jsme vyvěsili prapor obzvláště rádi v naději, že nový pan prezident bude věřící katolík a poctivý člověk. Milou náhodou zůstal prapor vlát až do odpoledne příštího dne. Ráno jsem jel do Plas na konferenci vikariátního duchovenstva, kde nás bylo tentokrát minimum, totiž pouze šest, a zapomněl jsem říci, aby prapor sundali. Cestou jsem si vzpomněl, že nový pan prezident je teď v chrámu svatého Víta v Praze na mši. Jak by bylo pěkné, kdyby přes tu chvíli vlál na manětínském děkanství státní prapor, ten, který je ušitý ze starého českého praporu mého rodného domu, kde vlál i 28. října 1918. A tak se i stalo! Vždy jsme se i v Manětíně 1. prosince pomodlili „na zbožný úmysl, aby Bůh všemohoucí našeho nového pana presidenta, jenž dnes začíná svůj těžký úřad ve jménu Páně, světlem Svým a požehnáním provázel.“ V Plasech v hostinci si stěžoval jeden kněžský laik, že volba presidenta se nesetkala s náležitým entusiasmem širokých vrstev obyvatelstva. Všude mu zazlívají spodní proudy, že začíná se mši svatou, ač je to nejsprávnější a vlastně samozřejmé u věřícího inteligenta. Proto teď ovšem platí za klerikála. Ve škole jsme si ale s panem ředitelem řekli: „Ten bude právě dobrý!“ Včera v neděli byly v Sudetech volby, jestli je vůbec možno toho slova užít. Výsledkem bylo 2 152 256 hlasů pro Hitlera a 26 497 hlasů proti němu. I u nás to bylo znát. Dostal jsem ze Sudet obálku dopisů s žádostí o matriční doklady s přetiskem: 4. prosince tvé „Ano“ Vůdci a hákový kříž. Odpoledne zavál na Chlumské hoře německý prapor. Do-

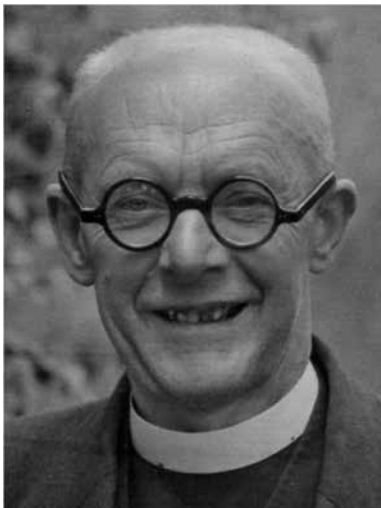
konce v Manětíně jej dobře viděli. Večer hrála na vrcholku hory u jícnu hudba, řečnilo se, zpívala německá hymna a střelily rakety. Nad výrostky, kteří v noci pomazali německé nápisy na obchodech a domy manětínských henleinovců barvou, vynesl československý soud přísný rozsudek: 2000 korun pokuty nebo týden vězení. Šlo tu však ještě o jiné provinění. Několik podnapilých mladíků zbilo za Újezdem německého celníka, a to sotva přispělo k reprezentaci našeho státu. Dnes zase straší – i teď ještě – naši Němci, že Manětín přece jen připadne k Říši. Ještě pořad se na to těší. Tomu ale nevěřím. Říšští již odstoupili z obecních lesů téměř celého újezdského katastru. Dnes večer jsme byli u Lesovic na hranici, kde také asi 150 metru ustoupili. Mají tam závoru, na ní rudé světlo, vedle oheň a na žerdi prapor, ale po tmě – po 17. hodině – už nebylo vidět, co na něm je. Při návratu o štědrém svatomikulášském večeru jsem litoval uprchlíky ze Sudet, kteří nocují v komediantském voze na žlutickém rozcestí. Nakoupil jsem něco potravin a šel jsem se k nim podívat. Šest lidí se tam tísni i s nábytkem ve voze, který si koupili za 1200 korun. Dluh na něj splácí měsíčně ze své renty 65 Kč. Jsou to Pfafflovi, němečtí uprchlíci z Novosedel, kde byli u nájemce dvora, žida Weigerta, a měli malé hospodářstvíčko. Poprvé se zmohli na dvě prasátka – ta však v Manětíně již prodali a prodali, ovšem pod cenou, již 4 kozy, aby měli co jíst. Pod vozem mají ještě 2 kozičky a psa. Jsou rádi, že mají aspoň střechu nad hlavou. Protože jsou Němci, nechtějí je ale Manětínští pustit do

města. Do Novosedel se vrátit nechtějí, tvrdí, že by je tam zabili. Dnes před týdnem, 29. listopadu, k nám z Prahy v úplném pořádku přivezli obrazy a sochy z našich kostelů, zapůjčené od května do září na výstavu „Pražské baroko“. Ve středu ráno je zase správně umístili. Pěkně je vyčistili a velice krásně se vyjímají. Děkuji jim a nabídl jsem: „Až budete zase pořádat výstavu baroka, půjčíme vám ostatní památky.“ „To už nebudeme. Nová republika nemá peníze na výstavy. To Baroko se končí milionovým deficitem, hlavně za odlitky.“ Ty měl dostat bývalý pan prezident Dr. Beneš, který je ale již od 22. října v exilu v Londýně. Teď je tedy do stane muzeum. Takže i naše opravené obrazy nám budou věstit památku první Československé republiky. Už několik dní píšeme odděleně: Česko-Slovensko.

úterý, 20. prosince 1938: Kdysi jsem začal psát deník proto, aby se nestal deník z naší pamětní knihy. Teď je pomalu nebezpečí, že z deníku bude kronika. Od pátku uhodily silné mrazy. Ve čtvrtek jsem viděl hranici na preitensteinské silnici. Je až za prvním rozcestím v lese. Obecní lesy jsou volné. Tam je přes cestu závora obílená na naší stranu bíle, na německou žlutě. A pak naznačují kolíky konec republiky. Náš celník, který se tu v husté mlze vynořuje, vysvětluje: „Kolíky jsou obílené, nahoře pak naši udělali žlutou čepičku. To nebylo ještě definitivní. Pak přišli inženýři, přeměřili čáru a přemalovali čepičku na červeno. Kde je dosud hranice sporná, čepičku načernili. V okolí prý jen u Coubova mlýnu a u Vanivky.

Couba chce k nám, Vanivka šilhá do Říše.“ Večer přinesla komtesa Ilo-na, vnučka hraběte Jana Lazaňského z Bukové, z manětínského zámku vánoční dárky – dětské šaty, pletené čepice a hrnec másla – pro ony uprchlíky ve voze. Je o nich výborně informována. Včera jela okolo a zželelo se jí celé rodiny. Po Manětíně se roznesla zpráva, že 8. prosince 1938 chtěli henleinovští ordneři naše město přepadnout a zabrat. Prý se to včas prořeklo a na stráž se postavilo česko-slovenské vojsko. Co je na tom pravdy? Asi nic. Jenom, že 9. prosince ráno tu bylo víc četníků. V německé škole v Manětíně chybí zase dvě děti. Odstěhovaly se s rodiči za hranici do Sudet. Dnes zbývá ve škole 18 dětí. Ještě jiné německé rodiny se chtěly vystěhovat, ale teď to už bohužel nejde. V neděli k nám přišel z Hrádku pan Michl. Je to druhý Čech ze zabraného území, s nímž jsem mluvil. Zajímal mne osud i život v Hrádku, ale něco jsem slyšel již od lidí, kteří si dali dostaveníčko na hranicích.

V Hrádku je nyní šest říšských celníků, hodných lidí. Domácí šenkýř, Hössner, Jícha, Seidl a starý Ferlesch dělají ordnery. Jsou odpovědní za pořádek, a též za to, aby se Čechům nic nestalo. První den přiměli ordneři pana Kordu, aby sundal prapor s hákovým křížem z domu, že je Volksverräter – zrádce lidu – a nemá právo mít hitlerovskou vlajku. Později mu však prapor vrátili. Pořádek je v Říši vzorný a nestraší tam náš úřední šiml. Naši českou školu, kam jsem chodíval učit k „zapadlým vlastencům“, koupili Němci za 60 000 korun a od Nového roku v ní budou vyučovat německé i české děti.

František Wonka

11. 5. 1900, Úpice – 29. 4. 1967, Manětín

český římskokatolický duchovní,
děkan v Manětíně.

11. května roku 1900 narodil se manželům Josefu a Viktorii Wonkovým v Úpici syn František. Rodiče měli zde v čp. 259 malý krámk (obchod zbožím smíšeným). František začal v roce 1906 chodit do školy obecné, později měšťanské, načež studoval na německém klášterním gymnáziu v Broumově od r. 1912 do r. 1920. Tento klášter byl založen r. 1322 na místě dřívějšího hradu. Benediktinský řád měl zde rozsáhlou bibliotéku, ve které František rád studoval. S výborným prospěchem dokončil staré klášterní gymnázium a odchází v r. 1920 na další studia do Říma.

Řím, který od svého založení v r. 754 před Kr. byl zdrojem kultury, umění a středem politické moci, jež objímala za Imperia Romana celé Středomoří a i střední Evropu, velmi zapůsobil na mladého studenta svými památkami, které se zde nakupily ze všech dob. 14. července 1924 měl v Trevi svoji primici, načež v r. 1925 nastupuje jako kaplan do děkanského chrámu sv. Jana Křtitele v Manětíně u Plzně, kam si jej vyžádal zdejší patron a majitel panství v Manětíně hrabě Jan Lažanský. Po třech letech kaplanování a odchodu děkana Msgre Josefa Pomrhonce je jmenován od r. 1928 děkanem v Manětíně. Zde zahloubal se při svých kněžských povinnostech do archivů: děkanského, městského i zámeckého, přičemž objasňuje historii Manětínska, se kterou se setkal v archivu vatikánském na tamních pergamenech. A tuto historii při svém kázání v kostelích na Manětínsku přibližuje zdejšímu občanstvu.

Manětínské baroko i mistři jeho, ať stavitelé, sochaři, malíři v čele s Brandlem, hudební umělci a skladatelé stali se jeho zamilovaným předmětem. Při tom vyučuje na zdejších i okolních školách, které pěšky navštěvuje, všímá si přírody, kterou miluje a rád v ní pobývá, sbírá houby a jiné lesní plodiny (i v zimě chodí do Chlumské hory) a píše svá pojednání, která uložena jsou v děkanském archivu. V roce 1958 založen Kruh přátel Manětínska, jehož byl prvním předsedou, spoluzakládá i zdejší Vlastivědné muzeum, kde rád pomáhá při instalaci aj. Sleduje i archeologický průzkum ČSAV prováděný od r. 1964 v Hrádku. V kruhu svých přátel v r. 1965 tiše oslavil 40 let své záslužné práce na Manětínsku. Jako Čech studoval německy, znal latinu, italštinu aj., stenografoval a to vše mu usnadňovalo studium v archívech. Na konci svého života píše: „Prožil jsem při této práci mnoho radosti, za níž děkuji Pánu Bohu a jakou přeji těm, kdož budou mítí takového koníčka a zálibu, jako jsem měl já!“

29. dubna 1967 náhle umírá a na jeho poslední cestě jej doprovází celé Manětínsko na hřbitov ke sv. Barboře. Přesto, že vydatně přšelo celý den, šlo se přes 1600 osob, z toho 42 kněží vedených pražským biskupem vdp. Dr. Františkem Tomáškem, který ocenil vřele jeho celoživotní práci.

[zdroj: manetin.cz]

Česko-slovenskou poštovní schránku naši celníci z Hrádku včas odvezli, i když nemá valnou cenu. Zdělila ji obec Radějov, kde se mi s ní 8. prosince při křesanském cvičení pochlubili. České noviny jsou v Sudetech dosud zakázané. Platí se za ně poka- ta 40 feniků. Před volbami tam dávali Čechům české letáky: „Spravedlnost všem!“, kde slibovali, že v případě války Hitler své Čechy k vojsku nepovolá, jedině, že by se hlásili dobrovolně. Metrák pšenice tam stojí 205 korun, u nás 160 korun. Zde máme nadbytek selat, tam nouzi a platí až 400 korun za sele. Pašovat se přes hranici nesmí. Pro propustku si byl pan Michl na německém okresním úřadu ve Žluticích, kde s ním ale jednali česky. Dostal ji až za týden za 3 marky. V den sudetských voleb v Hrádku tancovali. O adventě říkala jedna hrádecká stařena, že teď kostel už nepotřebuji. Říšští celníci jsou ubytováni a stravováni jen v německých rodinách. Němci si o nás představují, že nejen Manětín, ale celá republika časem dobrovolně splyne s Německou říší. Škoda, že také v Č-SR není tak řízný pořádek jako tam. Peníze jim vyměnili za říšské marky již třetí den po záboru.

čtvrtek, 22. prosince 1938:

Naši manětínští henleinovci dostali od Reichshilfe – říšskoněmecké pomocné organisace – vánoční nadílku, prý 2000 Kč, 70 korun na osobu a příspěvek na děti. Dostali i méně potřební. Jen málokdo se ale zřekl ve prospěch jiných.

Mrzne, dnes večer napadl sníh. První, který přikryl naše rány. V Manětíně nelze sehnat uhlí. V září jsem se chtěl zasobit, ale odkládal jsem to, nevěda, přežijeme-li válku, která hrozila, a teď jsme bez uhlí. Ovšem, kdyby měl každý takovou zásobu dříví jako my, nestýskal by si snad nikdo.

úterý, 14. března 1939:

Březen skutečně něco přináší. V sobotu 4. března 1939 přicházím do německé třídy v Manětíně vyučovat. Místo obvyklého pozdravu křesanského zvedají děti paže k hitlerovskému pozdravu. A pak jsou jako zaraženy a nemají ani chu bavit se o přestávce jako jindy. A já si říkám tedy sám ono: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“ Po modlitbě jim vysvětluji krásu tohoto pozdravu, jak sám slavný německý básník Friedrich Gottlieb Klopstock jej obdivoval. Pan učitel nebyl přítomen, když jsem přišel. Již příští hodinu ke vztažení paže volají: „Heil Hitler!“ A pan učitel je tentokrát přítomen. Další hodiny i dnes obojí. Jak hitlerovský, tak křesanský pozdrav. Jak mnoho lásky potřebuji, abych mohl i těm dětem vyprávět lásku Boží, jediný pevný základ života. Němci mají totiž na mne spadeno, nebo od Nového roku přestala němčina v manětínském kostele. Jedinou německou obec Hrádek jsme ztratili a zdejších je přece tak málo. Intervenovali a upozorňovali, že jejich štědrrou Winterhilfe – akci zimní pomoci – řídí z Plzně německý protestantský pastor. Události dneska se zapsaly do dějin. Slovensko se odtrhlo. Tím mizí prostřední z těch tří veselých písmenek. Ani čárka s prvním, tak

nezvyklá, je neudržela pohromadě. Už nemáme Č-SR. Ráno silně válo, ačkoliv leden a únor byly bez sněhu a na zahrádce už 14 dní kvetou bledule. U rozhlasového přijímače i venku v rozhovorech je rozrušení podobné tomu na podzim. Německý rozhlas nejen že hlásil: „Mosaikový stát se hroutí!“, ale líčí nás, Čechy, stejně nepěkně jako na podzim 1938. A zatím můžeme říci s Tacitem: „dedimus grande docimentum patiential – Co chtějí? Vždy jsme jako přibiti na kříži!“

středa, 15. března 1939:

Ráno nás sníh přímo zavál. Prudce sněžilo. Po mši svaté povídají v kuchyni, že lidé v kostele vyprávěli: „Tak už jsme pod Hitlerem. Německé vojsko překročilo hranice českého státu.“ Nechtěl jsem tomu věřit. Zapnul jsem rádio. Právě vysílá školský rozhlas: „Milé děti! Zachovejte klid, vyučuje se pravidelně. V 6 hodin ráno překročilo německé vojsko hranice českého státu.“ Tak přece! Leknutí, rozechvění! Tedy: finis Cecho-Slovakiae – konec Česko-Slovenska!

Co nejdříve budou i zde.

František Josef Pešík, Brdo u Manětína;
Alexander Oswald Eret, Vídeň

[citace, zdroj: Wonka]

Ministerstvo vnitra
Odbor pro politické spravodajství

Cetnická stanice Manětín, okr. Kralovice.

P r a h a .

V Manětíně bydlel Jindřiska Šepová která má syna Robert
Potvrzuje byl do 5.5.1945 členem Gestapa v Pečkově paláci v
tímto se potvrzuje, že Karel Čurda, nar.
byl dne 5. května 1945 v obci Manětíně přistižen, jako podezřelá osoba, mat-
jelikož jeho výslech není zde možno do důsledku provéztí jest jeho
převoz do Prahy nutný, za účelem dalšího a podrobného výslechu. Jedná
se o padákového myslivce. má sestru manželky Karla Čurdy Jerhota,
byl v úzkém spojení s Eretem a byl v něm zjištěn uduvač, aten-
tátník Manětín, dne 15. května 1945.
Karel Čurda Jerhot nalézá se ve Manětíně Pan-
etci. Byl u matky Ereta u manželky Čurdy Jerhota nalézá se u sta-
nice peněz které Čurda obdržel za vyzrazení atentátníků.

nevede není zdejší stanici známo, zda Gestapák Eret byl již za-

Jerhot

Jerhot

1 Karl Jerhot

Těžko u nás najít člověka s horší reputací než Karla Čurdu, narozeného 10. října 1911 ve Staré Hlíně u Třeboně. Vždyť i Klement Gottwald či Karel Sabina, neřku-li Emanuel Moravec jsou na pomyslném žebříčku národní nenávisti o malinko lépe postaveni. Čurda je náš národní archetyp zrádce. Není divu. Kdyby Stará Hlína měla hřbitov, leželo by tam méně lidí, než jich na smrt dostal on. Vezměme to ale i trochu jinak. Pokud obdivujeme hrdinství, zásadovost a nesmírnou odvahu našich výsadkářů, projevujeme respekt jejich rozhodnutím, měli bychom asi připustit, že úplně každý tak výjimečný být nemůže.

Čurdova pouť našimi dějinami v podstatě končí v čísle popisném 198 v Manětíně.

Čurda se zrádcem nenarodil. Naopak. „Upřímný, veselý, snaživý, vytrvalý. Spolehlivý, rozhodný, iniciativní.“ Piše se v jeho spisu z roku 1936, válečné evaluace nebyly jiné: „Energický, velmi dobrých znalostí i schopností. Velmi dobře způsobilý k vedení menší jednotky. Samostatný a spolehlivý pracovník. Velmi dobrý poddůstojník...“ (1942). V Anglii, pár týdnů před akcí, kryje záda Gabčíkovi při nepříjemné hospodské rvačce. Nikdo, ani on sám, nemá nejmenší pochybnosti o kvalitě a pevnosti charakteru. Foto před cihlovou zdí nelže. Je frajer. Vycvičený, připravený, odhodlaný. Údajný dopis gen. Ingroví, který samozřejmě nkdo neviděl, ale všichni o něm vědí, kde Čurdovo nasazení nedoporučují jeho spolupojovníci, je vybájená poválečná komunistická špína, podobně jako různé články „vlevo dole“.

Londýn, Porchester Gate, Bayswater Road. 27. březen 1942

Kancelář československé vojenské zpravodajské služby parašutisty fotila na dvorku svého sídla pár hodin před odletem výsadku, po oznámení úkolu mise.

Misi bylo i tehdy možno odmítnout. Dotyčného by čekala celoválečná izolace na ostrově Man. Žádný náš parašutista této možnosti nevyužil.

Přistál na padáku v Protektorátu Čechy a Morava nad ránem 28. března 1942 jako člen výsadku Out Distance. V úterý 16. června 1942, v 12.45 vstupuje do pražské úřadovny Gestapa v Bredovské ulici oznámit identitu Heydrichových vrahů. Jestli během dvou a půl měsíců změkl, nechal se zatlačit do rohu od rodiny a sousedů ze Staré Hlíny, kde se úplně nesmyslně skrýval, jestli toho bylo příliš... těsně před odchodem do exilu si pořídil dítě s Karolínou Jirákovovou z nedaleké Mláky, dítě nikdy neviděl... těžko soudit. Tlak byl nesmírný, zvlášť když v obci věděli, o koho jde. A pak přišly sliby beztrestnosti. Viz Frankova vyhláška v Národní politice. Jeho kapitulace není dílem vyšetřování či pátrání. Je to úspěch jen a pouze německé propagandy. Čurda z londýnské fotografie nám v tom odpoledni odchází a už se nikdy nevrátí.

Čurdův svět v úkrytu ve Staré Hlíně bombardují zprávy o Lidicích, popravách a dalších hrůzách. Bezvýchodnost situace zmírňuje a pomocnou ruku podává vyhláška K. H. Franka s nabídkou beztrestnosti.

Národní politika Ročník LX, číslo 161, neděle 14. 6. 1942, strana 1

Vyhláška Říšského protektora v Čechách a na Moravě na doplnění výnosu o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 27. května 1942 (VBIRProt. S. 123).

Dne 13. června 1942. Na základě § 2 nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 27. září 1941 (VBIRProt. Str. 527) nařizují na doplnění článku II svého výnosu ze dne 27. května 1942 (VBIRProt. Str. 123): Na údaje, jež jsou s to přispět k objasnění atentátu na SS-Obergruppenführera Heydricha, se nevztahuje pohrůžka zastřelením, jestliže budou sděleny nejpozději do 20 hodin dne 18. června 1942 u některé služebny Tajné státní policie nebo jiného policejního úřadu. Kdo po tomto termínu se doví o okolnostech, které by mohly vésti k objasnění atentátu, musí je oznámiti nejpozději do nejbližších 24 hodin některé ze služeben shora uvedených. Kdo splní tuto povinnost hlášení, dostane přiměřenou odměnu. Kdo naproti tomu se prohřeší proti povinnostem hlášení, bude se svou rodinou zastřelen. Majetek rodiny bude zabaven.

Říšský protektor v Čechách a na Moravě. V zastoupení: pod. FRANK.

Praha, Václavská ulice 18. června 1942 odpoledne

Identifikace těla četaře Jaroslava Švarce. Druhý zleva, tváří k nám, je vyšetřovatel Gestapa a velitel zásahu v kostele sv. Karla Boromejského Heinz Pannwitz, zadek patří K. H. Frankovi. Čurda je na snímku třetí zprava.

92

Jerhot

Karl Jerhot
průkazová fotografie
Praha, 1943

V týdnech následujících po likvidaci výsadkářů tráví Čurda čas ve vazbě na Pakráci. Je privilegiovaný, má zvláštní přiděly, jeho cela se nezamyká a má volný pohyb po chodbách i na dvorku. Po přibližně dvou měsících dostává od Heinze Pannwitze doklady na jméno Karl Jerhot. Je z něj říšský Němec. Opouští Pankrác a prozatímně užívá garsoniéru Gestapa v Libni, na Blanikgasse č. 1332/4 (dnešním Nám. dr. Holého). Po dvou měsících se stěhuje do zařízeného dvoupokojáku na Vinohradech, Bismarck strasse 8 (dnes Francouzská).

Část života, vymezenou novým jménem Karl Jerhot provázejí naprosto spolehlivě tři faktory. Chlast, peníze a ženy. Pracuje jako provokatér a důvěrník Gestapa. Může dokonce nosit zbraň. Nenudí se. V triačtyřicátém je nasazen na odbojáře podporující výsadkáře ze skupiny Antimony, odbojovou organizaci Kázeň - Odvaha - Statečnost, pomáhá dopadnout velitele paraskupiny Bivouac Františka Pospíši-la (tomu nabídné úkryt před Gestapem v Praze, kde je Pospíšil zatčen). Identifikuje ostatky parašutistů skupin Iridium a Bronse ze sestřelených letadel u Mnichova (letadla se spolu vracela z nezdařeného vysazení a byla sestřelena protivzdušnou obranou), vyslýchá smrtelně popáleného četaře Vrbku ze skupiny Bronse (v této skupině měl být původně jako radiotelegrafista zařazen náš proslulý heraldik Jiří Louda, ten si ale při výcviku zranil meniskus a byl nahrazen desátníkem Kubcem). Počátkem roku 1944 naštěstí Čurdovi začíná docházet dech.

Chlast

„Jen málokdy bylo možno zastihnouti jej ve stavu střizlivém a komisař Leimer jej chtěl znovu zatknouti, upustil však od toho s ohledem na dřívější gestapu prokázané služby.“ vzpomínal na Jerhota při výslechu Alois Hörnischer, zaměstnance Gestapa a vedoucí radiových protiher. Další člen gestapa Václav Habelt k Čurdově osobě vypověděl: „Viděl jsem ho pouze jedinkráte. (...) Dělal na mě dojem muže 35–36 letého, velikosti 170–171 centimetrů, štíhlý, vlasy tmavé, podlouhlého obličeje, bez vousů, tmavých očí. (...) Při podání ruky jsem cítil, že se mu silně potila ruka, a cítil jsem z něj alkohol.“ Hlavní stan si buduje v baru hotelu Beránek na Tylově náměstí. Ve svém vinohradském bytě pořádá večírky a hostí ostatní esa kolaborantského polosvěta, jako například další zběhlého parašutistu Václava Kindla či Augustina Přeučila – i na protektorátní bahno neskutečnou svini, která neváhá há udávat ostatní konfidenty, že málo udávají.

Heinz Pannwitz (1911–1975) Kriminální rada pražského Gestapa, zkušený kriminalista, který sám o převelení do Prahy žádal. Zde byl jako člen Kripo integrován do Gestapa po povýšení jeho pražské úřadovny na úřadovnu řídící (Geheime Staatspolizeileitstelle), protože byl nedostatek personálu. Pannwitz byl zařazen do II. oddělení, kde byl vedoucím dvou referátů, II G a II H. Referát II G se zabýval vyšetřováním atentátů, nelegálního držení zbraní, podvodných úředníků a ochranou vedoucích osob německého státního aparátu. Druhý referát se zabýval nekomunistickou opozicí. Po atentátu na Heydricha byla v téže den ustanovena téměř stočlenná vyšetřovací komise, které byl Pannwitz vedoucím. Po uzavření vyšetřování končí jeho pražská rezidentura, přesouvá se do Finska, Ruska a kariéru v Gestapu završuje v Paříži.

Peníze Odměna za dopadení pachatelů Heydrichovy likvidace se v průběhu pátrání zdvojnásobila na celkových 20 milionů protektorátních Korun. Polovina částky byla rozdělena mezi 82 příjemců: agenti Gestapa a policie, správy měst, a i mnoho příjemců individuálních, jako například řidiče dodávky, který vezl zraněného Heydricha z místa činu na Bulovku, jeho závozníka a podobně.

Jerhot se ještě během svého pankráckého pobytu stává beneficentem velké části odměny. Z celkové částky získává 5 milionů. Ty jsou mu poukázány na spořitelní knížku Deutsche Kreditanstalt, kterou mu osobně předá komisař Pannwitz. Výplata odměny ve formě měsíční apanáže 20–30 tisíc korun je vázána na výběr prostřednictvím dalšího pracovníka Gestapa Heinze Diaba. Peníze jsou pak zčásti předávány manželce, zčásti putují do fondu na zábavu. Zbývajících 5 milionů chtělo původně Gestapo věnovat Aťovi Moravcovi, který po celodenním mučení prozradil úkryt parašutistů. Zvrácenou logiku myšlení, kdy po nelidském bití a pohledu na hlavu vlastní matky v kbelíku následuje obrovská finanční odměna za selhání, napravil vlastnoručně K. H. Frank, který Moravce sám vyškrtl a nahradil ho Viliamem Gerikem. Vlastimil Aťa Moravec byl tak popraven v Mauthausenu se svým otcem Aloisem a ostatními vlastenci dne 24. října 1942.

Heinz Diabo (1910–1991) Vrchní kriminální tajemník pražského Gestapa. Zda byl Jerhotův důvěrník či dozorující agent, těžko říci. Je u každého výběru apanáže z bankovní knížky, ale zároveň Jerhotovi svědčí na svatbě. Jsou domněnky, že část vybíraných peněz Jerhotovi ihned zadržoval pro své potřeby. Diabo byl elitní vyšetřovatel, který se v minulosti například zabýval činností Jana Smudka, skauta, který zahájil v roce 1939 svůj vlastní drsně masínovský odboj. „Nepolapitelný Jan“ Gestapo na útěku mnohokrát přelstil a nakonec se dostal přes Slovensko a Rumunsko do našeho vojska ve Francii. Smudkova mediální sláva byla obrovská. Sověti o něm natočili v roce 1942 film Nepolapitelný Jan, a údajně posloužil jako vzor i při vytváření postavy Viktora László v Casablance Michaela Curtize.

12

Jerhot

Karl Jerhot

Maria Bauer-Jerhot (1914–2004?)
[zdroj: Doležal]

Ženy

Karolína

Karolína Jiráková (narozena 1917) žila ve vsi nedaleko Staré Hlíny. S Čurdou se seznámí na konci roku 1938, půl roku před jeho odchodem za hranice. Svazek byl požehnán dcerou, která se narodila 6. března 1940, když už otec byl mimo protektorát. Se svou bývalou snoubenkou navazuje kontakt již během skrývání, snad již v dubnu roku 1942. V srpnu 1942, tedy už v době, kdy bydlel v li-beňské garsoniére, vzkázal Čurda Jirákové po své sestře, aby za ním přijela do Prahy. Později Jiránkové svěří klíče od svého nového nóbli dvoupokojáku, ale ve stejné době začíná jeho vztah s Marií Bauerovou (obě dámy do sebe v bytě údajně vrazily) posléze na přímý nátlak Gestapa (nebo dost možná jednostranným rozhodnutím nadřízených) poskytuje svobodné matce spořitelní knížku s prostředky (snad 40 000 korun) na materiální zajištění dítěte. Jejich společná část příběhu zde končí. Jirákové se podařilo utajit identitu dítěte (že jde o dceru je spíše drb, než ověřená informace, během výslechů konaných po válce úzkostlivě mluví jen o „dětku“), čímž pro dítě, potomka archetypálního národního zrádce, udělala nejvíce co mohla. Nikoho by nezajímalo, že dítě zplodil loajální a spolehlivý četař Československé armády s ostře řezanými rysy.

Marie

Maria Bauer-Späcker-Jerhot (a pravděpodobně i -Kafka) se narodila v roce 1914. Rodina pocházela z dolnorakouského Baden. Žila ve Vídni, kde se vyučila kadeřnicí. O jejích předválečných osudech lze zjistit velmi málo. Byla provdaná za elektrotechnika Emila Späckera. Její starší sestra Angela (1907) se provdala za Roberta Ereta, člena SA, a posléze Gestapa. Ještě jako Späckerová přijíždí v září 1942 do Prahy za svou sestrou, a v rámci společného setkání v kavárně se zamiluje do Eretova kolegy Jerhota. O jeho minulosti neví nic. Říká, že prodal za pár milionů továrnu na zpracování dřeva, takže má dost prostředků. Neblahé slovo na G nikdo z přítomných neříká. Vztah se vyvíjí, v roce 1943 se s Emilem rozvádí a v dubnu se stěhuje k Jerhotovi. V podstatě na poslední chvíli se pár bere 21. ledna 1944, Marie je totiž v poslední fázi těhotenství. Za svědky Jerhotovi jdou gestapáci Jan Freylach a Heinz Diabo. Za týden se manželům Jerhotovým narodí syn Karl Maria Jerhot. Prostředků má domácnost dost, jen Jerhot teď už opravdu pořád jen chlastá. Od února 1945 ji navíc začíná podvádět s jednou naivní mladičkou servírkou od Beránků.

Robert Johann Ladislav Eret (1906–1966)
fotografie z vyšetřovacího spisu
[zdroj: Kapr]

Jerhotův švagr a hlavní spojení s Manětínem. Nemanželské dítě z teplicka, vyučen kadeřníkem u Kadeřábka na Smíchově. Pracoval jako holičský pomocník od roku 1923 do roku 1936, kdy si zařídil kadeřnickou živnost. Po okupaci, v roce 1940 si již jako říšský Němec žádá o vstup do SA, a od dvaadvacátého pracuje pro Gestapo. Údajně jako překladatel a kancelářská síla, a ještě údajněji se tomu tak stalo na přání manželky Angely, rozené Bauerové. Jerhota se sestrou své ženy Marií seznámí v září 1942.

Manětín 198

V dubnu 1945, jen pár týdnů před Vůdcovým uvážlivým odchodem vlastní rukou, začíná být v Praze Jerhotovým trochu horko. Marie již ví, čím se její manžel živí a kde přišel k té sumě peněz. Pomůže rodina. Eretova matka, Jindřiška Řepová, manětínská trafikantka, nabídne švagrovi svého syna vlastní domek v Manětíně k bydlení. 11. dubna se Jerhotovi odstěhují na adresu Manětín č. p. 198. Jerhot se ještě v dubnu vrací na otočku do Prahy pro kufrы a s pomocí Heinze Diaba vybere v bance na Hyberském náměstí ze své spořitelní knížky zbytek vkladu. Mělo to být 3 900 000 korun. K nelibosti recipienta je částka vyplacena v říšských markách, o jejichž budoucí hodnotě si nikdo nedělal iluze. Čurda při výslechu po válce uvedl, že peníze si do úschovy a uložení v některé spolehlivé německé bance ponechal Diabo. Lhal. A lhala asi také Marie, když během výslechu uvedla, že manželovy milióny v Manětíně našla, ale raději je spálila. Jerhot počátkem května ve městě údajně poznává bývalého zaměstnance Petchkárny Václava Václavíka (viz příběh Hrádku č. p. 5) a požádá jeho bratra, aby Václavíkovi nabídl odměnu tři milióny, když Jerhotovy dostane jako bývalý politický vězeň do bezpečí v Německu. Mauthausenský vězeň prý ale nabídku nechal bez odpovědi. Před příjezdem americké armády do Manětína městečkem ještě projíždí Robert Eret, aby se před útekem do Německa rozloučil s matkou. A zde stopa peněz končí (Eret se sice do Bavorska dostal, ale byl zadržen okupační armádou a po jeho identifikaci coby příslušníka tajné policie následovalo jeho vydání československým úřadům. Za zločin proti státu a proti majetku byl odsouzen na 10 let, v roce 1955 byl vysídlen k rodině do Rakouska).

Pátého května se notně podnapilý Jerhot vydává na manětínskou četnickou stanici. Američané jsou šest kilometrů daleko, městečko shazuje německé nápisy. Jerhot četníkům setřelou intonací sdělí, že se jmenuje Čurda, a je parašutista z Anglie a zde se schovává před Gestapem. Žádá přesun do Prahy. Četníci, kteří mají docela napilno, ho pošlou domů se z opice vyspat. Prahu však svědomitě informují. 11 května přichází příkaz k Čurdově zadržení a převezení k výslechu. Čurda četníky čeká, žádné problémy nepředpokládá. Jde o normální operační debriefing. Ten se koná v Plzni a později toho dne v Praze. Vyslýchá ho sám velitel parašutistů podplukovník Paleček. Z generálního štábu Čurda odchází s potvrzením o odbojové činnosti, kterým se ještě ten večer u Beránků chlubí. Po několika dnech tahů se objedná ke kadeřnickému mistru Kadeřábkovi na Smíchově. Kadeřábek ale vyučil Roberta Ereta, věděl o jeho kariéře u tajné policie. Taktéž Čurda/Jerhot mu nebyl neznámý. Lazebník požádá policii o zadržení podezřelého z kolaborace, a sám připraví scénu tak, aby byl zákazník co nejvíce v klidu. Čurda dorazí, strážníci si ale dávají na čas. Kadeřník hostí klienta koňakem a zdržuje jak to jen jde. Když policie konečně dorazí, strhne se mela. Kdo o Čurdovi říká, že už byl jen stín, alkoholická troska a rezignovaný zlomený muž by měl asi vědět, že vycvičený parašutista v podnapilém stavu přesile strážníků vzdoroval tak, že strážmistrům Opatovi, Liškovi, Panenkovi a Wimmerovi trvalo více než deset minut, než mu konečně zvládli nasadit železka. Právě včas. Z Anglie přišla depeše, že vyslýchaný válečný zajatec uvedl, že rotný Čurda a četař Viliam Gerik Němcům odhalili strukturu a personální záležitosti českého vojska v Británii včetně důkladných informací týkajících se výsadkových jednotek. 29. dubna 1947 je za to na Pankráci oba pověsí.

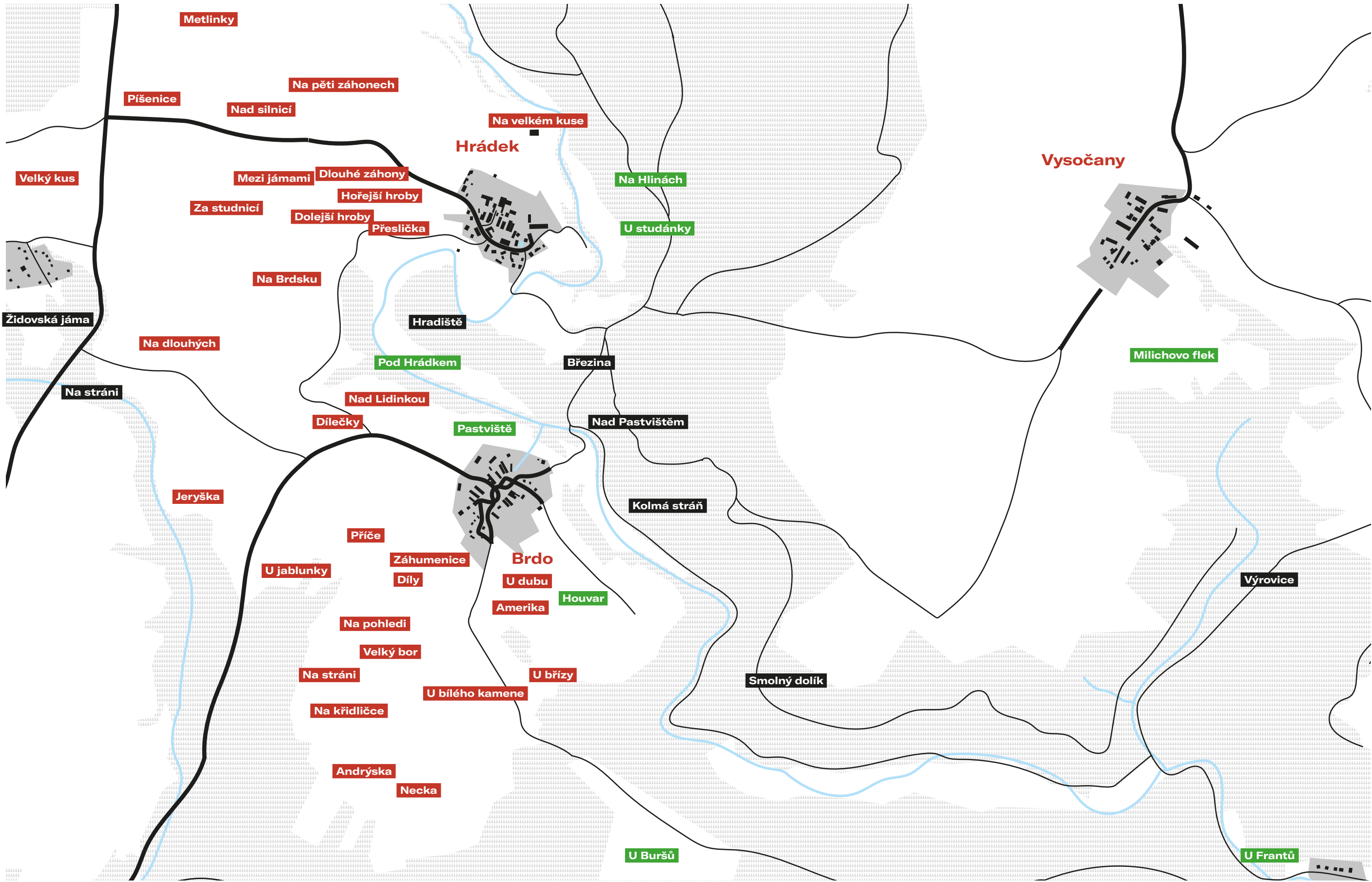
Marie Jerhot je v Manětíně zatčena. Policie jí zabaví sumu 73 000 korun, milióny jsou ale pryč. S Čurdou se v roce 1946 rozvede a jako německá osoba je odsunuta do Rakouska. Dle genealogických údajů (objevuje se u ní příjmení Kafka) se asi ve Vídni, kde žila opět provdala. Malý Karl byl umístěn k Čurdově matce do Staré Hlíny, dokud ho matka díky úsilí Červeného kříže v roce 1948 nedostane zpět k sobě. Karl Maria Jerhot zemřel ve Vídni 14. října 2021 ve věku 78 let. Celý svůj dospělý život nechtěl mít se jménem Čurda a se Starou Hlínou nic společného.

62

Jerhot

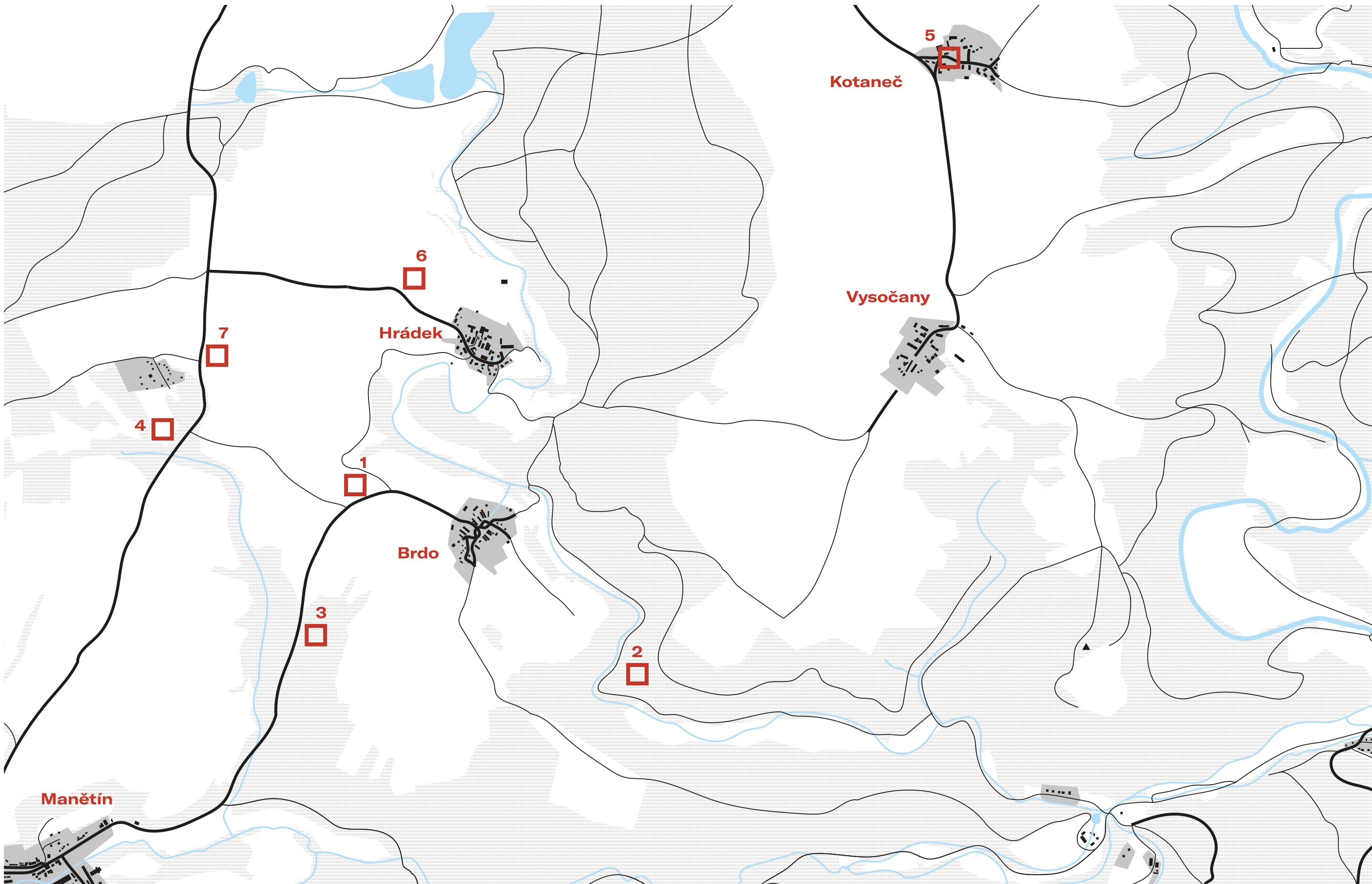
jména

- pole
- louka
- les

jména

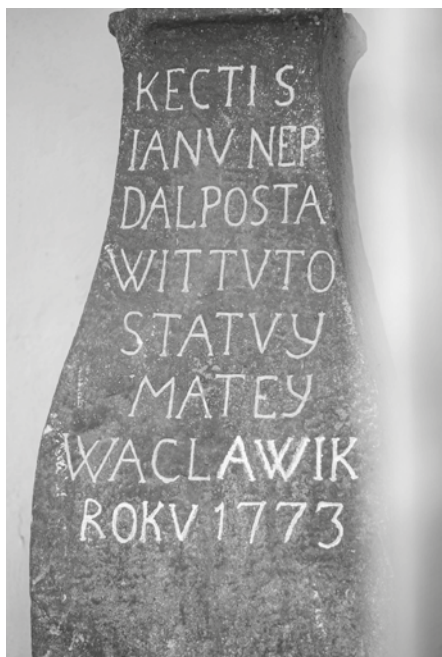

1773

1

Kaple Sv. Jana Nepomuckého

[...] Stojí 500 metrů západně od Brda, při pravé straně silnice ve směru do Manětína.

Kaplička Jana Nepomuckého je vlastně mladší ochrannou stavbou nad barokní sochou Jana Nepomuckého, která je datována do roku 1773. Kaple vznikla zřejmě na počátku 19. století, historické prameny vznik kaple nedatují. Byla odjakživa v majetku obce a stávala na jejím pozemku. Původně byla otevřenou kaplí, tedy zděným výklenkem, který byl časem přestavěn na tzv. „hořejší“ kapličku s malým vnitřním prostorem. O této kapli máme již informace: „Při cestě z Manětína do Brda stojí v místech, kde odbočuje cesta ze silnice do polí na levé straně cesty kaplička s prolamovaným štítem. Pečují o ni obyvatelé obce.“ Kamenná socha Jana Nepo-

muckého lidového kamenického podání, re- spektující tradiční ikonografické schéma, je datována tesaným nápisem na sloupku. Dílo je anonymní práce, další datace je na podstavci, kde najdeme monogram TM a rok 1723. Nad vchodem ve výklenku bývala umístěna soška P. Marie s Ježíškem. Na plášti PM monogram MARIA.

Kaple na obdélném půdorysu (210 × 240 cm). Kaple zděná, omítnutá, obílená. Vchod obdélný zaklenutý polokruhem (190 × 110 cm), dveře dřevěné, jednokřídlé. Římsa nad vchodem vyklenutá. Štít trojúhelného tvaru odstupňovaný, ve vrcholu kamenný podstavec pro kříž (chybí), ve štítu obdélná nika ukončená polokruhem, prázdná. Střecha krytá plechem, štít pokryt keramickými taškami. Kaple zaklenuta

valenou klenbou, na podlaze místo původních cihel dnes beton. Pískovcový červeně natřený sloupek s nápisem (viz výše), socha světce chybí. Dalším vybavením je kříž a barvotiskové obrazy. [citace, zdroj: Bukačová, Fák]

Kronika Františka Pešíka uvádí, že socha světce byla z kapličky odcizena 28. 12. 1989.

A A B B C D E F G
H I I J K L M N N O O
P R S S T V V X Y Y Z

1918

2

Kříž pro Blažeje

Na nekvalitní reprodukci snímku z taneční zábavy v Brdčanech z období před první světovou válkou (cca 1913) stojí Blažej Jícha v zadní řadě zcela vlevo. [zdroj: Pešík]

František Pešík píše: V brdském údolí u cesty proti zatravněným políčkům „Půlce“ byl postaven na paměť smrti Jana Blažeje Jíchy z Brda č. 10. Lidé mu říkali „Blažek“. Zastřelil se nešťastnou náhodou dne 4. května 1920 ve věku 26 let. Marie Čížová z brdského čp. 9 sekala u cesty otýpky. Blažek sel okolo ní se psem na lov. Pozdravil, pronesl několik slov a stoupal do strání. Za chvíli padla rána. Marie Čížová měla za to, že Blažek něco zastřelil. Když se nevrátil domů, šli ho hledat. Orientovali se podle vytyčtiny, který ležel u zemřelého. Přivezli ho domů volským potahem... Pod lesem v místech nynější cesty stával dřevěný křížek, který časem padl. Podle ústního podání křížek necha-

la obnovit po několika letech Anna Maixová z Brda č. 3 manětínským kameníkem Bláhou. Pro větší odstup od události byl na křížku vysekán nesprávný letopočet 1918. Tolik místní kronika. [citace, zdroj: Pešík]

Faktologicky přesněji píše Bukačová: Kamenný kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím ze dvou částí. Spodní díl tvoří kvádrová deska o rozměrech 12 × 36 × 30 cm. Na ní stojí jednou odstupněný kvádrový sloupek o rozměrech 56 × 31,5 × 26 cm s okosenými horními hranami. Na čelní straně je vyryt nápis: „ZDE // ZEMŘEL // BLAŽEJ // JÍCHA // 1918“. Na něm osazen latinský pískovcový kříž tvořený hrano-

lem o průřezu 7 × 7 cm o výšce 43 cm a rozpětí ramen 25,5 cm [citace, zdroj: Bukačová, Fák]

Úvahy o kriminální povaze činu v okolí přetrvávají dodnes, ale po více než sto letech se už nemáme šanci dobrat skutečné podoby neštěstí.

Křížek s mnohokrát retušovanou lidovou typografií je podnes udržován Blažejovými příbuznými z Hrádku.

98

úcta

3 Kaple Nejsvětější Trojice

1887

Kaple Nejsvětější Trojice Stojí 800 metrů jihozápadně od obce, při levé straně silnice ve směru do Manětína, u bývalých lomů na břidlici.

Do historie kaple vstoupila pod řadou jmen, jednak podle zakladatelů, jednak podle zasvěcení. Tak jako u všech zdejších kapliček je možné předpokládat, že stávající kaple měla také své předchůdkyně. Manětínský soupis náboženských památek ji charakterizuje jako otevřenou zděnou kapli, stojící na obecním pozemku v místě, kde se říkalo „U sedláka“. Rok postavení uveden v písemných pramenech není, pouze se zmiňuje, že ji nechal postavit sedlák z čp. 1. jménem Vojtěch Václavík.

Na kapli nebyly žádné nápisy, uvnitř tři obrazy a její stav byl charakterizován jako „prostřední“. Další informace ji označuje jako kapli Nejsvětější Trojice, zvanou též „Na stráni“, nebo také jako „kapli dolejší“. Byla postavena na stavební parcele č. 26, vytvořené z části role parcely č. 422 manželů Tomáše Václavíka a Marie, rozené Maixové z Brda čp. 1. Letopočet 1887 je možné považovat za rok jejího postavení. Popis v 50. letech 20. století ji charakterizuje jako stavěnou z cihel, omítnutou a krytou břidlicí. V nice štítu byla soška Panny Marie Svatohorské, nad štítem se tyčil železný křížek, pod výklenkem byl uveden rok 1887. Dveře měla dřevěné mřížo-

vé. Na stěně visel obraz Nejsvětější Trojice (obraz Bůh Otec, Syn a Duch svatý). Boční stěny zdobily další obrazy a kaplička byla dosti zachovalá. Prameny shodně uvádějí, že v ní visel amatérský zdařilý obraz Nejsvětější Trojice a několik obrazů svatých. Obraz Nejsvětější Trojice maloval ručně podle obrazu na zvoničce v Brdě údajně malíř Kupka, snad roku 1961, který pobýval u Bušků v čp. 12. Kaple byla však vyloupena a poškozena. Dlouhá léta o kapli pečovala rodina Františka Pešíka z Brda čp. 16. V roce 1987 byla kaple překryta pozinkovaným plechem. [citace, zdroj: Bukačová, Fák]

4 Kříž pro Václavíka

1908

Zvaný Kříž v Židovské jámě. Kříž stojí ve strži při levé straně silnice ve směru z Manětína do Stvolen, na rozhraní katastrů obce Brdo a Manětín.

Křížek vznikl na památku nešťastné náhody, kdy zde byl zastřelen mladý Josef Václavík z Brda 10. září 1908. Dala jej postavit jeho matka. Pískovcový kříž na pískovcovém podstavci sestávajícím ze dvou dílů. Kvádrový podstavec o rozměrech 50 × 56 × 32 cm s okosenými horními hranami. Na něm stojí kvádrový sloupek o rozměrech 80 × 40 × 28 cm, ve spodní části širší, v horní zúžený s polokruhem ukončenými výstupky po stranách, nahoře ukončený trojúhelníkově s obdélným ně je vsazena deska s nápisem: „Pamatce // Josefa // Václavíka // z Brda // který na tomto

místě // nešť. náhodou střelnou // ranou zasažen. život // dokončil dne 10. září 1908. // stár jsa 24 roky. // Věnováno // od zarmoucené matky“. Kříž latinský pískovcový. [citace, zdroj: Bukačová, Fák]

Pešíkova kronika je sdílnější stran nehody: 10. září 1908 byl sám na lovu v Židovské jámě Josef Václavík z Brda čp. 1 (naroz. 22. 12. 1883, syn Tomáše Václavíka a Marie, roz. Maixové). Snad nešťastnou náhodou na svahu uklouzl a zastřelil se. Příčina smrti dle matriky „Střelná rána do záhlaví s rozdrčením kostí lebečních a pravé hemisféry mozku. Smrt násilná, nahodilá.“ Mezi lidem se tradovalo, že byl zastřelen zaměstnancem panství z manětínsk

strany Židovské jámy. Josef Václavík prý chodil zásadně lovit na hranice revíru. Kříž je povalen. [citace, zdroj: Pešík]

Kříž byl v poslední době zrekonstruován. Za pozornost stojí, že v obci Brdo je statisticky vysoké množství nehod, kdy se nešťastník svojí dlouhou loveckou zbraní smrtelně zraní na hlavě.

19

úcta

5 Kaple Sv. Jana

Kaple je přistavěná k domu čp. 7 (na fasádě) v obci Kotaneč.

V mapách není v zástavbě obce zvýrazněna nebo zakreslena. Na domě čp. 7 bývala domovní kaplička na jižní straně návsi s nápisem na podstavci: „ORA // PRO NOBIS // S: IOHANNES // IHS // 1819“, v níž stála kamenná socha Jana Nepomuckého, 82 cm vysoká.

Výklenková kaplička z 19. století na sloupku přistavěná k domu čp. 7. Podstavec tvoří kamenná deska o rozměrech 26 × 96 × 55 cm. Na ní stojí cihlový zděný sokl v. 91 × 82 × 49 cm se vsazenou nápisovou (viz výše) kamennou deskou, který je kryt kamennou profilovanou deskou. Na něm umístěna vlastní výklenková kaplička z pískovce o rozměrech 120 × 80 × 52 cm. Nika zaklenuta lomeným obloukem, klenba opatřena modrým nátěrem s hvězdami. Stříška sedlová z pálených tašek.

[citace, zdroj: Bukačová, Fák]

1819

ABCDEFGHIJ
KKLLMNOOQ
PRSSSTUVVXX
YYZ

6 Kříž na severu obce

Stojí 400 metrů severozápadně od Hrádku, při polní cestě ve směru k Pardouskovu rybníku (cesta končí v poli).

Zřejmě stojí na místě staršího dřevěného kříže. Litinový kříž na podstavci sestávajícím ze dvou částí. Podstavec tvoří betonová kvádřová deska o rozměrech 10 x 60 x 70cm, v přední části s profilací. Na ní stojí pískovcový kvádrový odstupňovaný sloupek o celkové výšce 75 x 53 x 42 cm. Kříž litinový (novodobá replika) o celkové výšce 120cm a rozpětí ramen 40 cm. V ploše ramen motivy hvězdic a květů. Ve spodní části mezi dvěma klečícími postavami nápis: „DEJ BŮH // ŠTĚSTÍ“, nad ním na římse tři postavy. Ukončení ramen ozdobné, na horním rameni nápis INRI. Kristus klasického provedení. [citace, zdroj: Bukačová, Fák]

Replika byla zhotovena po poškození Ukřižovaného po úderu blesku před několika dekády.

7 Jirkovic kříž

Zvaný také Dárkovic. Stojí 1km západně od Hrádku, při levé straně silnice ve směru Stvolny – Manětín, v roští, na rozhraní katastrů obcí Brdo a Hrádek.

Pešík píše: Na hranicích Brda s Hrádkem (v místě zv. U tří křížů) nechal postavit Josef Hlous, syn sedláka z Brda č. 10 litinový křížek s pozlaceným Kristem, zasazeným v kameni, bez nápisu. V roce 1859 byl vysvěcen administrátorem křečovské farnosti. Kříž stojí na okraji role č. parc. 297. V roce 1893 se syn Hlousova nástupce Vojtěcha Jíchy z Brda č. 10, Martin Jícha přičlenil k Jirkům do Hrádku čp. 8, a dostal kromě jiných pozemků věnem i pole č. parc. 297. Tím přešel kříž do majetku nových vlastníků a ti pak o něj pečovali. Proto se mu začalo říkat „Jirkovic kříž“. Označení „U tří křížů“ zaniklo. [citace, zdroj: Pešík]

Horní část křížku je vidět na fotografii hraniční závory z roku 1939. Kříž hranici, rozdělenou dle linie mezi katastry Hrádek/Brdo, definoval.

39

úcta

Hrádek

Michlovi

Pirnerovi

Pirnerovi

Pešičkovi

Lihanovi

Maxovi

p. Mašek

p. Žemličková

<u>Anna</u> + 12. 10. 1942 J. Pr. 8.	Katolického			Xerokého	Manželky		<u>Lipí</u> č. 9 okres: manětínský hejtmanský: Kralovický	Marie Karásková ztracená babička z manětína č. 181
Vidi in visitatione canonica d. 7. Junii 1909.								
<u>Marie</u> 4 3/9 1913.	Katolického			Xerokého	Manželky		<u>Hrádek</u> č. 18. okres: manětínský hejtmanský: Kralovický	Marie Karásková ztracená babička z manětína č. 181
Fertur in fidem publicam								

Matka
narozena
manětínský
okres, v
delnický
Marie, ro
Děle č.

June. 1909.

Stana
z Hrádku
č. 9, v or
stříbrný
Tomáš
Droba
Opava

Jrse,

Zdroje

online

Waldhauser, Jiří: Manětín-Hrádek - pohřebiště. dostupné online: <https://www.boiohaemum.cz/keltove/7-lokality-nalezky-keltu/4227-manetin-hradek-pohrebiste>. [cit. 18.7. 2022]

Václavík, Václav: Vzpomínky na Mauthausen, nepublikováno, dostupné online: <https://www.fronta.cz/vaclavik-vzpominky-na-mauthausen-1>, [cit. 18.7. 2022]

Padlí z Hrádku. Denkmalprojekt.org, dostupné online: http://www.denkmalprojekt.org/2014/ratka-hradek_bz-karlovy-vary_cz_heimatbuch.html [cit. 18.7. 2022]

Jmenný seznam osob odměněných za pomoc při dopadení vrahů Heydricha. dostupné online: <http://na-ssmer.blogspot.com/2012/06/jmenny-seznam-osob-odmenenych-za-pomoc.html#more> [cit 18.7. 2022]

Hruška, Emil: Karel Čurda a jeho krvavé peníze, dostupné online: <http://www.obrys-kmen.cz/index.php/rocnik-2018/239-34-2018-22-srpna-2018/2460-karel-curda-a-jeho-krvave-penize> [cit 18.7. 2022]

Matušková, Martina: Národní jednota pošumavská – místní odbor Hrádek (1933) 1935–1938. Plasy: Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích 2011. dostupné online: <https://inventare.cz/soap-ps/ap0244> [cit. 18. 7. 2022]

Flanderková, Jitka: Archiv obce Hrádek (1839) 1901–1945 (1947). Plasy: Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích 2019. dostupné online: https://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0376_01385_ao-hradek.pdf [cit. 18. 7. 2022]

Němečková, Eva: Archiv města Manětín 1381–1945 (1949). Plasy: Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích 2017. dostupné online: https://www.inventare.cz/pdf/soap-ps/soap-ps_ap0351_00427_am-manetin.pdf [cit. 18. 7. 2022]

Stegurová, Karolína: „Rozhodovali se jinak...“ Chování československých parašutistů zatčených na území Protektorátu v letech 1941– 1943. 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Čechurová, Jana. dostupné online: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/46574>. [cit. 18. 7. 2022]

Pavlis, Daniel. Komparace mediálních agend atentátů na Reinharda Heydricha a Adolfa Hitlera. 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Končelík, Jakub. dostupné online: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/26904>. [cit. 18. 7. 2022]

Koura, Petr: Smudkova aféra v kontextu nacistické okupační politiky. in Dílčák, informační zpravodaj obecního úřadu Díly, č. 3 /2009, září 2009. dostupné online: <https://www.obec-dily.cz/aktualne/zpravodaj/?page=all>. [cit. 18. 7. 2022]

Wonka, František: Obsazení Hrádku 1938 (Výpisky z deníku manětínského děkana dp. Pátera Františka Wonky), dostupné online: <https://protestant.evangelnet.cz/proscripta-82003>. [cit. 18. 7. 2022]

www.manetin.cz
www.myheritage.cz
www.wikipedia.org

literatura

Pešík, František: Dějiny starobylé obce Brdo u Manětína. Sepsal František PEŠÍK, Brdo: vlastním nákladem 2005.

Bukačová, Irena, Fák, Jiří: Paměť krajiny. Soupis drobných památek Manětínsko-nečtinského regionu. Mariánská Týnice, Muzeum a galerie severního Plzeňska pro Manětínsko-nečtinský mikroregion, 2006. ISBM 80-903165-6-5

Wonka, František: Doba zkoušek a naděje. deník děkana Františka Wonky z let 1938–1945. Manětín, Machart, 2010. ISBN 978-80-904318-6-7

Bukačová, Irena, Hus, Miroslav, Rom, Karel: Škoda lásky: Druhá světová válka na severním Plzeňsku (Kralovicko 1936 – 1946). Mariánská Týnice, Muzeum a galerie severního Plzeňska pro Manětínsko-nečtinský mikroregion, Machart, 2019. ISBN 978-80-87185-26-1

Doležal, Miloš: Čurda z Hlíny. Tři dokumentární povídky z protektorátu. Brno, Host 2019. ISBN 978-80-7577-803-1

Kolektiv: Heimatbuch des Kreises Luditz. München, Arbeitsgemeinschaft Heimatbuch Kreis Luditz, 1971.

Rožmberský P., Novobilský, M., Mikota P.: Josefa Milera Neznámé hrady severního Plzeňska. Edice Zapomenuté hrady, tvrze a místa, Plzeň 1999

Pleiner, Radomír, Rybová, Alena: Pravěké dějiny Čech, Praha, Academia, 1978.

Archiv Jiřího Kapra.

Archiv autora

Ratka / Hrádek

Vizuální kronika místa.

jako diplomovou práci
ve specializaci Grafický design
oboru Ilustrace a grafický design
Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské Univerzity v Plzni
pod vedením Doc. Kristyny Fišerové
v akademickém roce 2021/2022
zpracoval Jiří Císler